

**BATMAN
AKADEMİ
DERGİSİ**

Batman Üniversitesi
İslami İlimler Dergisi



**BATMAN
ACADEMY
JOURNAL**

Batman University
Journal of Islamic Sciences

BATMAN AKADEMİ DERGİSİ

Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

e-ISSN: 2619-9114

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 2

Aralık-2021

MAKALE BİLGİLERİ

Sellü'l Hüsâmü'l Hindî Li-Nüsrati Mevlânâ Halid En-Nakşibendî Çerçevesinde Akâid, Fıkıf ve Tasavvuf Buluşması Üzerine Analitik Bir Değerlendirme

Sellü'l Hüsâmü'l Hindi Li-Nüsrati An Analytical Evaluation on the Meeting of Akaid, Fiqf and Sufism in the Framework of Mevlânâ Halid An-Nakşibendi

YAZAR

Mehmet Ali VAR

Hitit Üniv. Sosyal Bilimler Enst. TİB. Doktora Öğrencisi
varoglu5@gmail.com Orcid: 0000-0002-6108-1233

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 07.10.2021

Makale Kabul Tarihi: 14.12.2021

Sayfa Aralığı: 637-668

Öz: *Sellü'l hüisâmü'l hindî li-nüsrati Mevlânâ Halid en-Nakşibendî*, son devrin fakihlerinden İbn Âbidîn'in (ö. 1252/1836) risâlelerinden biridir. İbn Âbidîn risaleyi zamanın Şam müftüsü Hüseyin el- Murâdî'nin Mevlânâ Halid en- Nakşibendî hakkında ileri sürülen iddiaları araştırması, onun gerçekten bir müşid mi yoksa cinlerle bir takım işler yapan sihirbaz mı olduğunu açığa çıkarmasını istemesi üzerine yazılmıştır. İlk olarak 1301 yılında Dımaşk'te yayınlanmıştır. Risâle kırk iki sayfa olup, başına ve sonuna eklenen şiirlerle birlikte kırk yedi sayfayı bulmaktadır. Genel olarak tasavvufla ilgili olmakla birlikte âkâid, fıkıh ve tasavvuf konularını içermektedir. Risale üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Halid en- Nakşibendî'ye yöneltilen ithamlar reddedilip onun gerçek bir veli olduğunun isbatı yapılmaktadır. Müellif risalenin bu bölümünde, Halid en- Nakşibendî'yi araştırıp onun şahitler ve delillerle gerçek bir tasavvuf adamı ve Hak dostu olduğunu ortaya koymaktadır. Mevlânâ Halid, samimî, dürüst, takva ehli insanlardan biri olup, zâhir ve bâtin ilimlerde zirve biridir. İkinci bölümde keramet, cinlerin hakikati ve şeytanlarla arasındaki farklar, onları görmenin ve onlarla toplanmanın cevazı, sihir, sihrin kısımları ve hükümlerinin açıklanması ile gayb ilmi konusu ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde Halid en- Nakşibendî'nin hayatı işlenmiştir. Makalenin sınırlarını aşmamak ve risâlenin tamamının tercümesini ayrıca yayınlamak amacıyla birinci bölümü kısaca özetleyip, daha önemli olarak gördüğümüz ikinci bölümün tercümesinin tamamını verdik. Risalenin üçüncü bölümü olan Mevlânâ Halid Nakşibendî'nin hayatını kısaca özetleyip eserlerinden bahsettik.

Anahtar Kelimeler: Akâid, Fıkıh, Tasavvuf, Velî, Keramet, Sihir, Cin, Gayb ilimi

Sellü'l Hüsâmü'l Hindî Li-Nüsrati Mevlânâ Halid En-Nakşibendî Çerçevesinde Akâid, Fıkıf ve Tasavvuf Buluşması Üzerine Analitik Bir Değerlendirme

Abstract: Sellü'l Hüsâmü'l hindî li-nüsrati Mevlânâ Halid en-Nakşibendî is one of the treatises of Ibn Abidin (d. 1252/1836), one of the jurists of the last period. The treatise of Ibn Abidin was written after the mufti of Damascus, Huseyin al-Muradi, researched the allegations made about Mevlana Khalid en-Nakshibendi, and wanted him to reveal whether he was really a master or a magician who did some work with the jinn. It was first published in 1301 in Damascus. The Risale is forty-two pages and it reaches forty-seven pages with poems added to the beginning and the end. Although it is generally related to Sufism, it includes the subjects of creed, fiqh and mysticism. The Risale consists of three parts. In the first chapter, the accusations against Khalid an-Naqshbandi are rejected and it is proved that he is a true saint. In this part of the pamphlet, the author researches Khalid en- Naqshbandi and reveals that he was a true Sufi man and a friend of God, with witnesses and evidence. Mevlana Khalid is one of the sincere, honest, pious people, and he is one of the pinnacles of the external and internal sciences. In the second part, miracles, the truth of the jinn and the differences between them and the devils, the permissibility of seeing them and meeting with them, magic, the parts of magic and the explanation of its provisions and the subject of the science of the unseen are discussed. In the third chapter, the life of Khalid en- Naqshbandi is handled. In order not to exceed the limits of the article and to publish the translation of the entire tractate separately, we have briefly summarized the first part and given the complete translation of the second part, which we consider to be more important. We briefly summarized the life of Mevlânâ Halid Naşîbendî, which is the third part of the treatise, and talked about his works.

Keywords: Akaid, Fiqh, Sufism, Veli, Keramet, Magic, Jinn, Science of the Unseen

Giriş

Âlemlerin Rabbi olan, bizleri yoktan var eden sayısız nimetleri ile ihsanda bulunan Cenâb-ı Allah'a hamdü sena olsun. Varlıkların yüzü suyu hürmetine yaratıldığı, ümmet olma şerefine nail olduğumuz iki cihan Peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) aile ve ashabına salât ve selâm olsun.

Sellü'l hüsâmü'l hindî li-nüsrati Mevlânâ Halid en-Nakşibendî, İbn Âbidîn lakabı ile bilinen, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî'nin (ö. 1252/1836) otuz iki risâlelerinden biridir. İbn Âbidîn risaleyi zamanın Şam müftüsü Hüseyin el- Murâdî'nin Mevlânâ Halid en- Nakşibendî hakkında ileri sürülen iddiaları araştırması, onun gerçekten bir mürşid mi yoksa cinlerle bir takım işler yapan sihirbaz mı olduğunu araştırmasını istemesi üzerine yazılmıştır.

Müellif bunu şöyle dile getirir. "Şam müftüsü es-Seyyid Hüseyin Efendi el- Murâdî -onun fazileti zatından ayrılmaz şekilde sınırsız bir kaynak olup ondan birçok nehirler doğar-fakirden (İbn Abidin) mert insanların kitap kınından kılıçları çektiği gibi kitaplardan delillerle dedikoducu nesille mücadele yollarını istedi. Mücadele anında sapıklık ve iftirayı def edip selamete kavuşmayı, fiil ve sıfatlarla vicdanlara ibraz etmek için, doğru işleri zayıflık ve hastalık gıybetinden kurtarıp temyiz-i hale yükseltmeyi, naslardaki muhkem kavillerin tefsiri ile müşabih ve icma konularını açığa çıkarmamı istedi."

Sellü'l hüsâmü'l hindî, ilk olarak 1301 yılında Dımaşk'te yayınlanmıştır.¹ Risâle kırk iki sayfa olup, başına ve sonuna eklenen şiirlerle birlikte kırk yedi sayfadır. Ağırıklı olarak tasavvufla ilgili olmakla olup âkâid ve fıkıh konularını ele almaktadır.

Risale baştan sona düz bir metin olup, metnin başında, sonunda ve zaman zaman konu içinde şiirler bulunmaktadır. Risaleyi üç bölüme ayırabiliriz. Birinci bölümde Halid en- Nakşibendî'ye yöneltilen ithamların reddedilmesi ve onun gerçek bir veli ve Allah dostu olduğunun delillerle ispatı yapılmaktadır. İkinci bölümde keramet, cinlerin hakikati ve şeytanlarla arasındaki farklar, onları görmeyen ve onlarla toplanmanın dinimizde caiz olması, sihir, sihrin kısımları ve hükümleri ve gayb ilmi konusu açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde ise Halid en- Nakşibendî'nin hayatı ele alınmaktadır.

Tercümedeki bölüm ve başlıklar ile parantez içindeki bütün bilgiler tarafımızdan eklenmiştir. Bu bilgiler; başlıklar, müelliflerin isim ve ölüm tarihleri, ayet ve hadislerin kaynakları, metin içinde anlamayı kolaylaştıran ifade vs. şeylerdir. Başlıklar köşeli diğer bilgiler normal parantez içinde gösterilmiştir. Müelliflerin isim ve ölüm tarihlerinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ndeki bilgilerini esas aldık. Tercümede *Mecmûatü resâil*'deki matbu nüshayı esas

¹ Muhammed Emîn Efendî eş-Şehîd İbn Âbidîn, *Mecmûatü Resâil-i İbn Âbidîn* (b.y. ts.), 2/283-329; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2014), 359-360.

kabul etmekle beraber okunamayan ve tereddüt edilen yerlerde A.Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ndeki 47138/36966 nolu yazma nüshadan faydalandık.

Risale hakkında kendi çabalarımızla bu çalışmaları tamamladıktan sonra risalenin tahkikinin yapılmış olduğunu öğrendik. Ömer Faruk b. Kemal Üfiyyi tarafından tahkik edilen, İstanbul'da Dirayet kitabevi tarafından baskısı yapılan ve tükenen eseri Beyrut'tan getirttik. Muhakkik, tahkikli nüshada eserin mukaddimesinde kısaca Allah dostları olan evliyaya düşman olmak Allah ve Resûlüne düşman olmak olduğunu, onlara yapılan saldırılara karşı ilim ehline adaletli olmak ve onların savunmalarının gerekliliğine değinmekte, İbni Âbidîn'in yaşadığı Osmanlıların son zamanlarındaki siyasi, ictimai ve ilmi yönü kısaca ele alıp, hayatını anlatmaktadır.

Tahkikte iki nüsha esas alınmıştır. Birincisi Şam'daki Zahiriye Kütüphanesi'ndeki 3447 numaralı nüshadır. 28 varaktan meydana geldiği belirtilir. İkincisi ise bizim de esas aldığımız, İbn Âbidîn'in *Mecmûatü resâil* adlı kitabı içinde yer alan *Sellü'l-hüsâmü'l-hindî* adlı matbu nüshadır. Tahkikli nüshayı inceledikten sonra muhakkikle benzer başlıklar kullanmış olduğumuzu tespit ettik, ondan faydalanarak bazı ilaveler yaptık, bizim başlık koyup muhakkikin koymadığı yerlerde değişiklik yapmadık. Bazı hadislerin kaynaklarında ve bulamadığımız fakihlerin vefatlarında ondan faydalandık. Bu bilgilerin çeliştiği durumlarda kendi kaynaklarımızı esas aldık.

Tahkikli nüsha ile birlikte bazı düzeltmeler yaparak risalenin tercümesini yeniden gözden geçirdik. Makalenin sınırlarını aşmamak için birinci ve üçüncü bölümü kısa özet ola-

rak verip, risalenin ikinci kısmının tercümesini okuyucuların istifadesine sunuyoruz.

[Birinci Bölüm]

1. [Mevlânâ Halid-İ Bağdâdî'ye Atılan İftira ve Tezkiyesi]

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî soyu Hz. Osman'a dayanan Iraklı bir müşittir. Kendisi zâhiri ve batnî ilimlere sahip, akide olarak Eşarî, mezheb olarak Şâfî, Nakşibendî tarikatı altın silsilesinde yer alan samimî, dindar, ehl-i hayâ bir âlimdir. Tarikat ehli birisi olduğundan talebe yetiştirmenin yanında manevi yönden zikirle de meşgul olmuştur. Zikir halkasına kendileri görünmeseler de zaman zaman Müslüman cinlerin de katıldığı belirtilmektedir.

Talebeleri arasında yer alan makam-mevki düşkünü, ham sofu diyebileceğimiz bir mürid olan Abdülvehhab es-Sûsî, hoşa gitmeyen davranışlarından dolayı Mevlânâ Halid tarafından dergâhtan uzaklaştırmıştır. Bunun üzerine Abdülvehhab es-Sûsî şeyhi için, onun kötü ruhlar ve cinlerle sihir yaptığını ve kendisine cinlerin haber vermesi ile bazı gayb işlerini bildiğini iddia ettiğini, birçok cin ve ifriti kendisine bağladığını ve öldürdüğünü, bununla beraber yüce Nakşibendî tarikatında velilik ve irşad iddiasında bulunduğunu, kendisinin sadık olduğuna bazı insanların inanıp tasdik ettiği iftirasını atmış, bu iftira halk arasında duyulmuş kendisi de ve bunu yetkili kimseler yanında dile getirmiştir.

İşte risalenin yazılış sebebi, Şam müftüsü Seyyid Hüseyin Efendi el- Murâdî'nin İbn Âbidîn'den bu iddiaları araştırıp hakikati ortaya çıkarmasını istemesidir. İbn Âbidîn meseleyi araştırmış zamanın ileri gelen insanları Şeyh İsmail, Salih'ül Celil el-Müslim, Süleymaniyeli Kürt şeyhler Şeyh Ahmet Ali Ağa zâde ile Şeyh Muhammed el- Hezzi, Diyarbakırlı Şerif Efendî ve oraya yakın talebeleri ile görüşmüştür. Bunların hepsi Mevlâna Halid en- Nakşibendî'nin samimi, dürüst, hak dostu bir insan olduğuna şahitlik etmiş yapılan iftiraları kesinlikle red etmişlerdir. İbn Âbidîn ayrıca ayet, hadis ve çeşitli eserlerden alıntılar yaparak Mevlânâ Halid'in dürüstlüğünü ortaya koymuştur.²

[İkinci Bölüm]

2. [Keramet, Cinler, Sihir ve Gayb Meselesi]³

Maksadı tamamlamak için konuyu dört fasılda (bölüm) açıklayacağız:

Birinci fasıl kerametın hakikati; *ikinci fasıl* cinlerin hakikati ve şeytanlarla arasındaki farklar, onları görmenin ve toplanmanın cevazı; *üçüncü fasıl* sihir, sihrin kısımları ve hükümlerinin açıklanması; *dördüncü fasıl* gayb ilmi konusunun açıklanmasıdır. Buna bu İmam'ın (Mevlânâ Halid) muasırlarından onun fazileti, evliya-i kiramdan ve ilmiyle âmil ulemâdan olduğuna şahitliklerini içeren özet kolay bir hatime ekledik.

2.1. Birinci Fasıl: Velînin Tarifi ve Evliyânın Kerameti

² Muhammed Emîn Efendî eş-Şehîd İbn Âbidîn, *Mecmûatü Resâil-i İbn Âbidîn* (b.y. ts.), 2/284-293.

³ İbn Âbidîn, *Mecmûatü Resâil-i İbn Âbidîn*, 2/293-318.

Muhakkik et-Taftazânî (ö.792/1399), “Şerhü'l- Makâsıd” de velî hakkında şöyle der: *Velî*, Allah'ı ve sıfatlarını bilen, ibadetlerde gayretli, günahlara, şehvet ve lezzetlere dalmaktan kaçınan, kerameti veli tarafından bir peygamberlik iddiası ile ilgili olmadan olağan üstü bir durumu ortaya çıkan (kişidir). Bu sebeple keramet, i'tikat, ameli salih ve Nebi'yi (s.a.v.) takip etmeyi sürdürmek suretiyle mucizeden ayrılır. Aynı şekilde keramet istidracdan ve yalancıların yalanlanmasını onaylayanlardan ayrılır. Veli Müseylimetü'l-Kezzâb gibi yalancıları ve istidracı tekzip eder. Müseylime tek gözü görmeyeni iyileştirmeye dua etmişti, sağlam göz de kör oldu ki bu iş *ihanet* olarak adlandırılır.

Müslümanların genelinden onları zorluk ve kötülükten kurtaran olağan üstü haller tezahür edebilir, bunlar Allah'ın yardımı olarak isimlendirilir.

Bu yüzden âlimlere göre olağan üstü haller dört türdür: Bunlar *mucize, keramet, meûnet ve ihanettir*. Cumhuriyetçilere göre evliyanın kerameti caizdir. Ekseri Mutezile âlimleri bunu kabul etmezler. Üstad Ebu İshak (el-İsfereyânî, ö.418/1027) (mutezile) mezhebine yakın görüş beyan etti. Keza İmamü'l- Haremeyn (el- Cüveynî, 478/1085) de buna benzer şey söyledi. Sonra caiz görenlerin bazıları velileri seçmek maksadıyla keramet olabileceğinden imtina ettiler. Bu imtina edenlerin bazıları da velililerin velayetinin olmadığı iddiasında bulundular. (Keramet) caiz ve vaki olmadığını olağan üstü haller ile savunanlar belki de velilik mertebesinin düştüğünü belirttiler. Keramet varlığından imtina

edenlerin bazısı da denizin yarılması, asanın (yılana) dönüşmesi, ölülerin diriltilmesi gibi şeylerin Peygamberlerin mucizesine benzemesini menettiler. Bu yönüyle mucizelerden ayrıldılar.

İmam (müellif) bu yollar kapalı değildir dedi. Bize göre keramet sahasında olağan üstü şeylerin olması caizdir. Ancak bunlar peygamberlik iddiasından ve mucizelerden ayrılırlar. Şayet bir veli peygamberlik iddia ederse Allah'ın düşmanı olur ve keramete değil lanet ve ihanete müstahak olur. Sonra muhakkik (Taftazânî) kerametın cevazının ve vaki olabileceğinin delillerini nakletti. Evliyanın kerametinin zuhuru nerdeyse peygamberlerin mucizelerinin zuhuruna yetişeceğini belirtti. Bidat ve heva ehline kerametın inkâr edilmesinin acayip/tuhaf olmadığını söyledi. Çünkü kendileri asla bunu görmedi. Günahlardan kaçınma, ibadet etmeye çalışma iddialarına rağmen büyüklerinden de bunu duymadılar. Evliya ve keramet ehline derilerini, parçalamak, etlerini çiğnemek (gibi) kerametler vaki olmuştur. Bunlar eşsiz cennetliklerden sayılmazlar. Onlar tarikat ehli olma ve tarikatı seçme işini düzgün akide ve gönül saflığına sahip olmak olduğunu bilmiyorlar. Hayret verici olan bazı ehl-i sünnet fakihlerinin İbrahim b. Ethem Hazretleri hakkında rivayet edilen Basra'da terviye gününde görülmesi ve aynı gün Mekke'de görülmesi kerametın cevazına inananların kâfir olacağıdır. İnsafılı olan, İmam Nesefi'nin Kâbe'yi ziyaret eden evliyadan birine kerametın hükmü sorulduğuna ehl-i sünnete göre keramet yoluyla âdetin bozulmasının caiz olduğu konusundaki zikrettiği şeydir.

Allâme İbnü Şihne (ö.882/1447), kendi asrında evliyanın reisi, insan ve cinin müftüsü Necmuddîn Ömer en- Ne-

seff'nin (ö. 537/1142) şöyle dediğini söyledi: Ondan İbnü'l Âlâi (ö. 787) "*Fetâvâ'* sında Kâdı el- İmam Sadrü'l İslam Ebi'l-Yüsr el- Pezdevî'den (ö.493/1100) "*Usûlü't-Tevhîd*" de geçen şu sözü nakletti: Bir gecede Buhara'dan Mekke'ye gitmek keramettir. Sonra İbnü Şihne şöyle dedi: Ebü'l-Ezdî Harun b. Abdülvehhâb b. Abdurrahman el- Ahmîmî el- Mısrî "*el-Münğâzûmin'z-zülel*" adlı kitabında -eser bir kelim kitabıdır- geçmiş ihtilafı zikredip, ölüleri diriltmek, Kur'an'dan bir sûre getirmek, ayın yarılması gibi Peygambere meydan okumayı bunun delil olabilirliliğini ve cevazını reddettikten sonra, icârenin (kiralama akdi) gayesini, hak mezheplere göre durumunu güzel bir şekilde açıkladı. Ayrıca az bir yemekle çok insanı doyurmanın cevazını, bunun dışındakilerin men edilmesi gerektiğini belirtti. Çünkü mucize Peygamberlik davasının eseri olarak ortaya çıkar. Veli bunu iddia ederse o zaman keramet kalmaz, küfre girer. Bu nasıl mucizeye karıştırılır ki. Şafiî mezhebine göre (kerametın) cevazını mucize ile kerametın farkını, nebilik iddiasının varlık ve yokluğu konusunu ekledi. Bana göre (müellif), yapmanın mümkün olmaması (adem-i vücud) ve iddia edeni küfre götürdüğü için Kur'an' benzeri sûre getirmeyi istisna etmek gerekir. Bunun dışında İbn Hacer (el- Heytemî, ö.974/1567), *el-Fetâvâ'l- Hadisiyye* de İmamü'l- Haremeyn'den (el-Cüveynî, ö. 478/1085) meydan okumanın dışında naklettiği şeylerin cevazı mümkündür. Sonra (İbn Hacer) evliya menkıbeleri, ölüleri diriltmek ve onlarla konuşma, denizin yarılması, su sihri, hayvanat ve cemadatla konuşma, eşyanın hatta cinlerin

onlara itaat etmesi ve meşhur olmayan başka şeyleri de anlatmıştır. Bunlar Kuşeyrî (ö.465/1072), Risalesi'nde anlatıldığı üzere tevatür olmuştur.

2.2. İkinci Fasıl: Cinler, Şeytanlar, Onları Görmek ve Onlarla Toplanmak

Sadrettin et-Taftazânî (ö.792/1399), *Şerhü'l-Makâsîd*, adlı eserinde Kur'an, sünnet ve ümmetin çoğunluğunun zahir görüşlerine göre şöyle dedi:

Melekler, latif, nurânî, dünyada değişik şekillere girebilen, zor işleri yapmaya güç yetiren ve işleri ibadet olan varlıklardır. Mekânları semalardır. Onlar Peygamberlere Allah'ın elçileridir. Vahye inanırlar. *"Onlar, gece gündüz bıkip usanmadan (Allah'ı) tesbih ederler."*⁴ *"Allah'ın kendilerine emrettiklerine isyan etmezler ve emredildikleri şeyi yaparlar."*⁵

Cin, havadan oluşan latif varlıklardır. Muhtelif şekillere girebilir ve acayip fiiller gösterebilir. Onların mü'mini, kâfiri, itaat ve isyan edeni olabilir.

Şeytanlar, ateşten yaratılmış, işleri nefislere isyan yollarını ve lezzetlerini hatırlatıp, ibadet vb. şeyleri unutturan, onları fesat ve günaha atan varlıklardır. Allah Teâlâ onları anlatırken Kur'an'da şöyle buyurur: *"...Benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu. Benim yaptığım size çağrıda bulunmaktan ibaretti. Siz de benim çağrıma uydunuz. O halde beni kınamayın kendinizi kınayın..."*⁶

Bu üç varlığın terkibi (Melekler, Cin, Şeytanlar) dört unsurun (anâsır-ı erba) birleşmesinden meydana gelir. Şeytan-

⁴ *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Çev. Hayreddin Karaman vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 7. Basım, 2013), el-Enbiyâ 21/20.

⁵ et-Tahrîm 66/6.

⁶ İbrâhîm 14/22.

da ateş unsuru, diğerlerinde hava daha galiptir. Bu unsurların karışımı eşit şekilde olmaz, bilakis biri fazla olur. Şayet toprak unsuru fazla olursa, toprağa meyilli olur. Oluşumda su fazla ise suya, hava fazla ise havaya, ateş fazla ise ateşe meylederler. Bu unsurlar yok olmaz ve ayrılamazlar, fazlalığın da belli bir sınırı yoktur. Oluşumdaki unsurun ölçüsüne göre bu (varlıklar) çeşitli mertebeye ayrılırlar. Bu hava, ateşteki incelik ve şeffaflıktan dolayı melek, cin ve şeytanlar küçük deliklerden ve dar geçitlerden geçerler hatta dış oyuğuna bile girerler.(*)⁷ Onlar gözle görülmezler ancak karışımlarında su ve toprak unsuru galebe ederse zarla örtünerek insan vb. hayvan bedenlerinde görünürler. Melekler daha çok kuvvetlerinden dolayı insana düşmanlarına galip gelmek, havada uçmak, su üzerinde yürümek, belalardan korumak gibi mucizevî işlerde yardımcı olurlar. Ancak cin şeytanlar bazı insanlarla çeşitli şekillere girerek arkadaş olur, onlara sihir, tılsım ve neyrincât yapmada yardımcı olurlar. (Taf-

⁷ Hidâye şerhi olan Kâkî'nin (ö.749/1348) "*Mi'râcü'd-dirâye*" adlı eserinde Hz. Ömer zamanında bir cinin bir adamı kaçırma hadisesi anlatılır. Bu hadisendin ehl-i sünnet mezhebine göre cinlerin insanlara musallat olduğuna delil olduğu kabul edilir. İhtilafı konu olduğundan bunun reddedildiği de söylenir. Reddedilen konulardan biri de cinlerin bir bedende iki ruh taşıdıklarından insanların içine girebileceği husustur. Onlar insanlara musallat olurlar ama içine girme işi gerçekleşmez. Ancak bu konu latîf ve kesif varlık olma durumlarına göre ihtilafıdır. Bize göre ehl-i sünnet şu hadisleri kabul ederler. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur. "*Şeytan, kanın damarlarında dolaşması gibi insanın içinde dolaşır.*" (Buhârî, Ahkâm, 21; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (Beyrut, Âlet'ül-Kütüp, 1.Basım, 1998), 3/156, 285.) "*Şeytan insanın kafasına girer, onun ensesinde durur.*" (Serahsî, el- Meksûr, 11/37.) (Bu hadis, hadis kaynaklarında bulunamamıştır.) Biz hadislere tabi olur, keyfiyeti ile meşgul olmayız.

tazânî) bundan önce insanların çoğunun cinleri görmesi ve evliyânın keşiflerini anlatmıştır.

Ben (müellif) insan ve cin arasında olan nikâhın sahih olduğuna dair meşhur fakihlerin söyledikleri şeyler bu nikâhın sıhhatine delildir derim. Bu nikâhı Şafîiler sahih görmüş, Hanefiler evlenenler arasında cins birliği şartından dolayı caiz görmemişlerdir. Ancak (Zâhidî'nin (ö. 658/1260) *el-Kunye*'sinde nakledildiğine göre bu konuyu soran bir kim-
senin ahmaklığı için (neredeyse) tokatlanacağı anlatılır. Ben-
zer şeyler *el-Eşbâh ve'n-nezâir* ve *Yetîmeti'd-dehr* de devrin insanı için nakledilmiştir. Ali b. Ahmed'e (Adevî, ö.1189/1775) Müslüman bir kadının cinle evlenmesi caiz mi-
dir yoksa bu cevaz insanlar arasında mıdır diye soruldu. O, bu soruyu soran ahmaklığı ve cehaletinden dolayı tokatlanır dedi. Bana göre (müellif) bu soru soranın ahmaklığına dela-
let etmez. Şayet bu evlilik tasavvur edilmese, Ebu'l-Leys'in (Semerkandî, ö. 373/983) "*Fetâvâ*"sında zikrettiği şu şeyi görmüyorlar mı? Şayet kafirler peygamberlerden birini kal-
kan edinseler yine onlara (ok) atılır mı. Bu evlilik Peygambe-
re soruldu, bu iş Peygamberimiz (s.a.v.) den sonra düşü-
nülmez ancak düşüncenin gerçekleşmesi olabilir diye varsay-
ımla cevap verdi. Bu da aynısıdır. Bu konu Ebû Hâmid'e (Gazâlî, ö.505/1111) soruldu o da caiz değildir dedi.

(Bu evliliği) Hasan'il-Basrî (ö.110/728), Katâde (b. Diâme, ö. 117/735), Hâkim (en-Nîsâbûrî, ö. 405/1014), İbn Kuteybe (ö. 276/889), İshak b. Râhûye (ö. 238/853), Ukbetü'l-
Esam (ö.266) men etmiştir. Bunların tamamı Allâme İbn Nüceym'in (Zeynüddin, ö. 970/1563) *el-eşbah ve'n-nezâir*'inde mevcuttur. Orada bir cemaatin onlarla akit yaptığı, bir cinin namaz kılanın önünden geçmesi halinde insan gibi engel-

lenmeye çalışılacağı, cinin insan gibi haksız yere öldürmenin caiz olmadığı ve cinin bir kadınla cinsi ilişkiye girmesi halinde ıslaklık bulunmasa gusül gerekmeceği zikredilir.

Mutlak (lafzın) zâhiri, cin bir kadına insan şeklinde görünse ve erkeklik organının başını soksa bile aralarındaki görünürde bir münasebet olup gerçek manada bir birleşme olmadığı için ölüyle ilişkide olduğu gibi inzal olmadıkça (meni gelmedikçe) kadına gusül abdesti gerekmez. Bazıları bunu nikâha saygıyla açıkladılar. Yine allâme İbn Emîrû Hâc (ö.879/1479) “Münyetü'l-musallî” şerhinde konuyu ele almıştır.⁸

Şafî mezhebine göre (kadına) dühul olduğu zaman guslün vacip olduğu söylendi. İnsanın cin ile ilişkisi imkânsız olup tersi cinin insan suretine girerek kadınla ilişkisi de uzaktır (zordur). Olayın gerçekleşmesi meşhur oldu, tahakkuku da olabilir.

Cinlerin havai ve latif varlık olmaları sebebiyle şekil değiştirerek ilişki kurmalarının da mümkün olmadığını ifade etti. Belki daha önce geçen (cinle evliliği) soran tokatlanır sözü *Tabakâtü'l-kübrâ'* da Hurmele'den nakledilen şey anlamını taşır. O, İmamı Şafî'nin (r.aleyh), adalet şartı taşıyan kim cin gördüğünü söylese şu ayete göre onun şahadeti kabul edilmez dediğini söyledi. “O ve kabilesi sizin onları gö-

⁸ Muhakkik, dipnotta guslün gerekeceğini açıklanmıştır. İbn Âbidîn, *Sellü'l Hüsâmü'l Hindî*, thk. Ömer Faruk b. Kemal el-Ûfiyyi, 78.

remediğiniz yerden sizi görürler.”⁹ Fakat gördüğünü savunan peygamberse o hariçtir.

Ancak bu “*Şerhü'l- Makâsıd*”de (cinlerin) birçok akıl sahibi ve keşif ehline görüldüğü anlatılan hususa aykırıdır. Aniden meydana gelme, görmeden kasıt şekilsiz olarak görmektir bu da keramet cinsinden olan şeylerdir. Daha önce geniş olarak anlatıldığı gibi peygamber için sahih olan şey, veli için de sahihtir. İmam Şafii'nin (r.aleyh) sözü, keramet ehlinin dışında (cinlerin) herhangi bir şekle girmeden görülemeyeceğidir. Ama teşekkür eden cinlerin görülemeyeceğine dair bir anlam yoktur. Bunun için âlimler düz bir şekilde giden beyaz yılanın öldürülmesi konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda Hz. Peygamber'in şu hadisine istinaden beyaz yılan öldürülmez çünkü o cinlerdendir denilmiştir. Efendimiz (s.a.v.)” *Sirtında iki beyaz çizgisi ve nesli kesilmiş olan yılanı öldürün ancak beyaz yılanı dikkat edin çünkü o cin-dir*”¹⁰ buyurmuştur.

Tahâvî (ö. 321/933) hepsini öldürmekte bir sakınca yoktur, çünkü Nebî (s.a.v.) cinlerle ümmetin evine girmemeleri ve görünmemeleri hususunda cinlerle antlaşma yaptı, buna muhalefet ederlerse anlaşmayı bozmuş olurlar dolayısıyla onları öldürmek haram değildir dedi. Hz. Peygamber'in anlaşması ile bundan sonra kim cinden yılanları öldürmekle zarar görürse (öldürmenin) helalliği sabit olmuş olur. Bu-

⁹ el-Âraf 7/27.

¹⁰ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *Câmi'us-sahîh* (b.y., Darü't-tûku'n-necât, 1311), “Bedü'l Halk”, 14; Ebu'l Hasen Müslim b. el- Haccac el- Neysaburî Müslim, *Sahih-i Müslim*, thk. Ebu Kuteybe (Riyad, Darü't Tibe,1426) “Âdâb”, 128;130;131; Muhammed b. Yezîd İbn Mâce, *Sünen*, thk. Şuayb Ernût (b.y., Müessesetü'r-Risâle, ts.), “et-Tıp”, 42; Kemaleddin b. Hümam, *Fethü'l Kadîr*, (y.y., Dârü'l Fikir, ts),1/417.

nunla beraber cin alameti olan şeyde haramlık için değil de evhama düşmemek için öldürmemek daha iyidir. Onları görünce müslümanın yolundan çekil veya Allah'ın izni ile dön (*)¹¹ diye uyarılır, şayet yapmazsa öldürülür denilir. Keza (konu) Muhakkik İbnü'l-Hümmam'ın (ö.861/1457) "*Fet-hü'l-Kadîr*"inde anlatılmıştır. Talebesi İbn Emîrü-Hâc (ö.879/1479) şerhi "*Münye*"de uzunca konuyu anlattı.

Sonra *Câmiu's- sagîr*'den nakilde bulunarak bu konuda en sahih cevap, yılanların öldürülmesi konusunda ihtiyatlı olunması gerekir ki cinler öldürülmesin der. İnsanlar ona çok eziyet ettiler. Bir yılan görülünce cin olduğundan şüphelenilir ve 'müslümanın yolundan çekil veya geç' denilir eğer geçerse ona dokunulmaz. Kardeşlerimizden biri - o yaşça benden büyüktür- evlerimizden birinde kılıçla büyük bir yılan öldürdü. Onu cin çarptı ve hasta etti. Hatta bir ay kadar hareket edemedi. Sonra cinin rızası ile tedavi ettik de hastalıktan iyileşti. Bu konu sana gözle görür gibi ayan olmuştur.

Bunun örneği "*Teysirü'l-vusül ilâ câmi'il-usül*"deki Ebî Sâid'den (r.a.)(ö. 74/693-94) rivayet edilen hadis gibidir. "Bir gün Ebu Said (el-Hudri)'nin (r.a.) yanına gittim ve onu namaz kılariken buldum. Onu beklemek üzere oturdum. (Derken) evin bir köşesinde hurma dalları arasında bir kıpırtı gördüm. Oraya bakınca bir yılan olduğunu gördüm. Onu öldürmek için ayağa kalktım. Ebu Said (el-Hudri) (r.a.)

¹¹ Kelime matbu nüshada ارجي 'ircî' şeklinde 'ye'li olup, yazma nüshada ارجع 'ircî' 'ayın'lıdır.

oturmam için bana işaret etti. Bende yerime oturdum. Ebu Said (r.a.) namazdan çıkınca bana evinin karşısında bir eve işaret etti ve:–Bu evi görüyor musun? diye sordu. Ben, evet deyince Ebu Said (el-Hudri) (r.a.) şöyle devam etti:

–Bu evde, bizden yeni evli bir genç vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte Hendek savaşına gittik. Genç, gün ortasında, ailesine uğramak için Resulü Ekrem (s.a.v.)’den izin istiyordu. Bir gün yine o genç, Resulü Ekrem’den (s.a.v.) izin istedi.

Resulü Ekrem (s.a.v.) ona:–‘Silahını yanına al! Beni Kureyza Yahudilerinin sana bir zarar vermesinden korkuyorum!’ buyurdu.

Adam silahını aldı ve sonra ailesinin yanına gitti. Hanımı iki kapı arasında ayakta duruyordu. Elindeki mızrağı ile dürtmek üzere kadına eğildi. Adama kıskançlık gelmişti.

Kadın ona:–Mızrağını geri çek! Hele eve gir, beni dışarı çıkaran şeyi bir gör! dedi. Adam içeri girdi, bir de ne görsün yatağın üzerine kıvrılmış büyük bir yılan. Mızrağıyla ona yöneldi ve yılanı saptı. Sonra çıkıp, mızrağı avluya dikti. Derken yılan üzerine atıldı. Bilemiyoruz, hangisi da evvel öldü; yılan mı, genç mi?

Hz. Peygamber’e (s.a.v.) gelip, bu durumu anlattık ve–Allah’a dua edin de Allah onu tekrar diriltsin dedik.

Resulullah (s.a.v.):–‘Arkadaşımız için Allah’a istiğfar edin! Kuşkusuz ki Medine’de Müslüman olmuş bir takım cinler vardır. Onlardan birini görürseniz, kendisine üç gün mühlet verin! Eğer bundan sonra yine de görünürse onu öldürün! Çünkü o bir şey-

tandır! diye buyurdu.¹² Hadisi Müslim, Mâlik, Ebû Dâvûd ve Tirmizî tahrir etmiştir.

Bu konuyu allâme İbn Hacer (el- Heytemî, ö.974/1567), *el-Fetâvâ'l- Hadîsiyye* uzun olarak anlatmaktadır, biz sadece özet verdik:

Kâdî Ebu Yalâ (el- Rerrâ, ö. 458/1066), cin ince ve yoğun olan varlıklardır bunun için görülmezler. Aksine olan Mutezile'nin iddiası bozuktur dedi. Bakillânî (ö. 403/1013) ancak onları görebilen görür, çünkü onlar vücut sahibi varlıklardır dedi. İbn Ebü'd-Dünya (ö.281), Hakîm et-Tirmizî (ö.255), Ebu's- Şeyh (Abdullah b. Muhammed, ö.369), İbn Merdeveyhi'nin (ö.410) naklettiği hadise göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “ *Allah cini üç sınıf olarak yaratmıştır. Yılanlar, akrepler ve haşerat sınıfı; havadaki rüzgâr sınıfı; hesap ve ceza sınıfıdır.*”¹³ Süheylî, üçüncü sınıf cinlerin eğer yemeyen, içmeyen varlıklar olduğu doğru ise üçüncü sınıf yemeyen, içmeyen sınıftır dedi.

Kâdî Ebu Yalâ, şeytanların değişik şekillere geçmesine bir yol yoktur, keza melekler ancak Allah'ın onlara öğrettiği şekilde sözlü ve fiili olarak şekil değiştirebilirler. Çünkü kendi kendine suret değiştirmeleri muhaldir. Böyle kendi kendilerine bir suretten başka bir surete geçmeleri onların

¹² Müslim, “Selâm”, 139 (No. 2236); Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta*, thk. Muhammed Mustafa el- Azamî (Abudabî: Sultan Müessesesi, 1. Basım, 2004.), “Kitâbü'l- Câmî”, 3581/801.

¹³Ahmed b. İbrahim es- Semerkandî, *Bahrü'l Ulûm* (b.y.: y.y., ts.), 1/569; Celâleddin es- Suyûtî, *Câmiu'l-ehâdis*, thc. Ali Cum'a (b.y.: y.y, ts.),12/287 (No.11930); Ali İbn Hacer el- Heytemî, *el- Fetâvâ'l- Hadîsiyye*, (b.y. Darü'l-fikir, ts.), 1/48.

yapılarını bozar ve parçalara ayırır. Bunlar suret değiştirdiklerinde hayatları sona erer ve fiili olarak imkânsızdır. Şeytanın Süraka, Cebrail'in de Dihye şekline görünmesi nasıl aynı olabilir?

Ömer Gilânî, (bu konuyu) zikrederken birinin Allah'ın yarattığı sureti değiştirmeye gücü yetmez, fakat onlar sizin sihirleriniz gibi bir sihirdir. Böyle bir şey gördüğünüz zaman onlara izin veriniz.

Kâdî Ebu Yalâ, cinler insanlar gibi yer, içer ve evlenirler. Zahire göre onların çoğunluğu bu şekildedir. Bir kısım alimin görüşü bu şekildedir. Bazıları da onların yemesi ve içmesi koklama ve istirahat şeklidir dedi. Bu konuda bir delil yoktur. Çoğunluk ise onlar da çiğner ve yutar demişlerdir.

İbn Cüreyc (ö. 150/767), Vehb'den (ö.110) tahric ettiğine göre, cinlerin (çeşitli) sınıfları vardır. Seçkin olanları rüzgâr olanlardır ki Onlar yemez, içmez, ölmez ve doğurmazlar. Yiyen, içen, evlenen ve ölen cinsleri bunlar Süâlî, Gavl vb. şeylerdir.

İbn Mes'ud'dan (r.a.) (ö. 32/652-53) rivayet edildiğine göre o Peygamberimiz (s.a.v.) ile beraber hareket ettiler. Mekte'nin Bağla mevkiine gelince onun önüne bir çizgi çizdi ve oraya oturttu. Sonra Kur'an açıp okudu. Çevrelerini bir karanlık kapladı ve sonunda Peygamberimiz'in (s.a.v.) sesi duyulmaz oldu. Sonra bulutun ayrılması gibi gittiler. Hz. Peygamber (s.a.v.) fecirle beraber oradan ayrıldı.¹⁴

¹⁴ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l- Beyân fi te'vîlü'l Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed eş- Şâkir, (b.y., Müessesesi-i risâle, ts. 1. Basım), 22/138; Muhammed el-Hâkim en-Nisâbü'rî; *el- Müstedrek ale's-sahihayn*, thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ (Beyrut: Dârü'l-ilmîye, 1411/1990, 1. Basım), 2/547 (No. 3858).

Ebu Nuaym (el-İsfahânî, ö. 430/1038), İbrahim en-Nehâî'den (ö. 96/714) şunu nakletti: “Cinlerden biri biz hac için yola çıkmıştı, yolumuz uzaktı. Yolda giderken bize azık verdi. (Peygamberimiz) sizin için (deve, sığır) dışkısı vardır. Size verilen kemik sizin için et, tezek de size meyve olur. Onlar ayrılınca bunlar kimlerdir diye sordum, Efendimiz (s.a.v.) Nusaybin cinleridir”¹⁵ dedi.

Yine Müslim ve diğerlerinin tahrir ettiği hadise göre; “Şeytan sol eliyle yer ve içer.”¹⁶ Bu mecaz anlamındadır. İbn Abdilber, mana gerçeğe uymadığı için bunu reddetmiştir. A'meş'ten (ö.148/765) sahih olarak geldi. Biz bir cinle evlendik. Ona sizin sevdiğiniz yiyecek nedir diye sordum. O da pirinçtir dedi. Pirinci onlara getirdik (pilav) yaptım. Lokmaların yükseldiğini gördüm ama kimseyi göremedim. Ona aramızda sizden biri mi var dedim. O da evet dedi. Sizin Râfizîleriniz kimlerdir dedim, o da en şerlilerimizdir dedi. Katâde, başkalarından ve Süddî'den gelen habere göre onlar hakkında Kaderiye, Mürcie, Rafizi ve Şia'nın (görüşleri) vardır. Diğer eser ve haberlere göre -Enes'ten (ö.93/711-12) gelen şekli ile (insanlar) onları hissetmeseler bile- onların inançlıları namaz kılarlar, oruç tutarlar, haccederler, tavaf yaparlar, Kur'an okurlar, ilim öğrenirler. Hadisin rivayeti böyledir.

¹⁵ İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetava'l-Hadisiyye*, 1/50.

¹⁶ Müslim, “Kitâbü'l- Eşribe”, 13 (No:2020); Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as, *Kitâbü's-sünen*, thk. Mumammed Avvame (Beyrut: Müessesesi Dünyan, 1998), “Et'ime,” 21; İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetava'l-Hadisiyye*,1/52.

Şîrâzî'den, (Sa'dî,ö. 691/1292) gelen bilgiye göre, Süleyman (a.s.) denizde şeytanlarla anlaşma yaptı. Yüz otuz beş yıl olunca onlar insan suretinde meydana çıktılar. İnsanlarla aynı ortamda oturdular, mescitlerde bulundular ve Kur'an ve hadis hakkında onlarla tartışmalarda bulundular. Ukaylî (ö. 322/934) ve İbn Adî (ö. 365/976) buna ilave olarak, onların doksan kişisi Irak'a, on kişisi Şam'a gider diye belittiler.

Buhârî'nin rivayet ettiği hadise göre Süfyân es-Sevrî (r.a.) (ö. 161/778) şöyle dedi. "Bir adam bir cin gördüğünü bu cinin Mescid-i Hayf'ta kıssa anlattığını söyledi, (adam) onu talep edince o bir şeytan oluverdi."¹⁷ Buna benzer hadisler çeşitli yollardan gelmiştir. "Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bir mecnun getirildi. Efendimiz onun sırtına vurdu ve çık Allah'ın düşmanı dedi."¹⁸ Başka rivayete göre tükürdü ve " Çık Allah'ın düşmanı ben Peygamberim" dedi. İbn Teymiye (Takıyyüddin,ö. 728/1328) ve çoğunluk ehl-i azîmet onun için şirkidir kaçınılması gerekir dedi. Yine bir cemaat İbn Mes'ud'un (r.a.) saralı bir kimsenin kulağına " Efe-hasiptüm..."¹⁹ ayetinden başlayıp (Mü'minûn) süresinin sonuna kadar okudu, adam iyileşti dedi. Sonra bunu Nebî'ye (s.a.v.) haber verdi, Peygamberimiz (s.a.v.) " Allaha yemin olsun ki şayet bu adam dağın üzerinde korunan biri olsaydı yine onu görür hastalık kaybolurdu"²⁰ buyurdu. Konu *el-Fetâvâ'l-Hadîsiyye*'den özet olarak alınmıştır.

Başka bir konuda Şeyhül-İslam el-Hâfız el-Askalânî (ö.852/1449) çocukların ömrü konusunda Sevr'il Ensârî'den

¹⁷ İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetava'l-Hadisiyye*,1/53.

¹⁸ İbn Mâce, "Tıp", 46 (No:3548).

¹⁹ Mü'minûn, 23/115.

²⁰ Ebû Yalâ, 5045; İbn Senî, "Amelü'l-yevmi ve leyleti", 585 de rivayet ettiler. Ancak Heysemî, hadisin hasen olduğunu belirtmiştir. İbn Âbidîn, *Sellü'l Hüsâmü'l Hindî*, thk. Ömer Faruk b. Kemal el-Üfiyyi, 90.

(ö.801) şöyle nakletti. Ona muhtemelen aniden korkutucu bir yılan göründü, o da öldürdü. Öldürülen cinin velisi olduğunu iddia eden bir cin onu mahkemeye verdi. Hâkim davayı reddetti. Cine maktülün hangi surette olduğunu sordu. O da yılan şeklindeydi dedi. Kâdî ona yönelerek Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim. “ *Kim kendi şeklinden başka bir surete bürünürse onu öldürün.*” buyurdu. Hâkim, beratına hükmetti ve onlar da eve döndüler. Sonra buna benzer olaylar anlattı. Son.

Tembih, yukarıda anlattıklarımızdan cinlerin her birinin teşekkülünden (şekil alma) sonra görülmesi caizdir. Keza Allah'ın dilediği kullarınca şekle girmeksizin görülmesi ve zikir meclislerine gelenlerin seslerinin duyulması caizdir.

2.2.1. [Meleklerin ve Peygamberlerin Ruhlarının Görülmesi]

Yine meleklerin görülmesi ve Peygamberlerin ruhlarının görülmesi de sahihtir. (İbn Hacer el- Heytemî, ö.974/1567), *el-Fetâvâ'l- Hadîsiyye*'de, Gazâlî (ö. 505/1111) ve diğerleri melekleri görmemin mümkün olduğunu zikretti. Çünkü keramettir ve Allah'ın dilediği kullarına ikramıdır. Sahabeden bir cemaat ve İbn Abbas Cebraîl'i gördüğü zaman Nebî (s.a.v.) “*Onu peygamberler hariç insanların çoğu göremezler, ancak bu ömrünün sonunda olabilir.*”²¹ buyurdu. Hâkim rivayet etmiştir. Aynı şekilde Aişe ve Zeyd b. Erkam ve halk (Cibril'i) iman-

²¹ Hâkim, el-Müstedrek ala el-sahiheyn, 3/617.

dan sormaya geldiği zaman görmüştür. Fakat bunlar keramet cinsinden münferit hadiselerdir.

2.2.2. [Yakaza halinde Hz. Peygamberi Görmek]

Başka bir konu yakaza (uyanıklık) halinde Nebî (s.a.v.) görmek mümkün müdür diye soruldu. Bunu bir kısım âlimler reddetti, bazıları da caiz gördü doğru olan da budur. Bunu Salihlerin velâyetine haber olarak gördüler ve Buhârî'nin şu hadisini delil gösterdiler. Peygamberimiz (s.a.v.) “ *Kim beni rüyasında görürse uyanıklık halinde gözü ile görecektir.*”²² Gözü ile görmekten maksat kalbi ile görmektir denildi. Lafzın sınırlanmasından dolayı gerçek iradeye ihtimali zayıftır. Çünkü rüyasında gören, görmeyen bütün ümmeti onu kıyamet gününde görecektir.

İbn Ebî Hamza'nın (ö. 162/779) Buhârî'nin ittifak ettiği hadisler şerhinde tercihi, hadisin (görmenin) Peygamberimiz hayatı ve ölümü için umumî olduğu hakkındadır. Çünkü ehliyet sahibinin Hz. Peygamber'in (s.av.) sünnetine uyması gerekir. Kim mütehasıs olmadığı halde hadisin husus ifade ettiğini söylerse ona teessüf edilir. Sonra doğru haber olduğu halde evliyanın kerametini inkâr eden kimseyi cahil olarak ilzam etti. Çünkü bu konuda sünnetten açık deliller vardır.

Umumîlikten murat vaat edilen görmenin uyanikken gerçekleşmesidir. Uykuda iken bir kere bile olsa gören için Efendimizin vaadi gerçekleşmiş olur buna muhalefet edilmez. Umumîliğin gerçekleşmesi daha çok ölmeden önce kısa bir süre görmeye meydana gelir. Peygamber'imizin vaadine vefasını görmeden (dünya gözüyle onu görmeden) kişinin ruhu bedeninden çıkmaz. Diğerlerine (rüyada onu görmeyenler) gelince ölmeden önce peygamberimizi az veya çok

²² Buhârî, “Ta'bîr”, 10.

görme işi onların ehliyetine, sünnete uyma ve bağıllık derecelerine göre değişir. Çünkü (sünneti) ihlal onu görmeye büyük bir manidir. Sahih-i Müslim'de İmran b. Husayn'den (r.a.) (ö. 52/672) rivayet edildiğine göre, “ Melekler basur hastalığına sabrından dolayı ikram olarak ona selam veriyorlardı. O (yarayı) dağlama yaptığında meleklerin selamı kesildi. Dağlamayı işini bıraktığı zaman iyileşti. Başka sahih rivayete göre göre meleklerin ona selamı devam etti.”²³ Beyhakî'nin rivayetine göre, melekler onunla müsafaha ederlerdi dağlama olduğu zaman ondan uzaklaştılar.

Hüccet'ül-İslam (Gazâlî, (ö. 505/1111) “*el-Munkizü Mined-Dalâle*”de sûfilere methedip, onların insanların hayırlısı olduğunu söyledikten sonra, onların uyanıkken melekleri, Peygamberlerin ruhlarını müşahede ettiklerini ve seslerini duyduklarını ve onlardan bazı faydalar gördüklerini söyler. Bu görmeler ve misallerden halleri ve dereceleri yükselir. Bu durumlardan laf ebeleri sıkılırlar (anlamazlar).

Talebesi Ebu Bekir İbni Arabî el- Malikî (ö. 543/1148), peygamberleri ve melekleri görmek, seslerini duymak mümkündür. Bu mü'min için keramet, kâfir içinse cezadır. İbn Hâc (el-Abderî, ö. 737/1336) *Medhal*'de, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) görmek zor bir konudur. Yine de bu durum gerçekleşirse yüce bir sıfat olur. Onun (yüzünü gösterme) cömertliği bu zamanda çoğu zaman olmaz, bununla beraber Allah'ın koruduğu büyüklerin zahir ve batın olarak Peygamber'imizi

²³ Müslim, “Hâc”, 23 (No:1226); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/249, 251. (Benzer manada).

görmesi inkâr edilemez. Bâzirî (Şerefüddîn, ö.738), zamanımızda ve daha önce evliyadan bir topluluk Hz. Peygamber'i (s.a.v.) uyanıkken ölümünden sonra diri olarak gördüler dedi. Bu bahis evliya-i kiramın bazılarının Peygamberimizi görmesinin gerçekleşmesi ile tamamlanmıştır.

2.3. Üçüncü Fasıl: Sihir, Sihrin Kısımları ve Hükümleri

(Bu bölüm aşağıdaki şekilde ele alınmıştır.)

2.3.1. [Sihir]

Sihir, Taftazânî'nin (ö.792/1399), *Şerhü'l-Makâsîd'ine* göre kötü ve şerli insanlar tarafından özel ameller (teknikler) kullanılarak yapılan olağan üstü işlerdir diye tanımlanır. Sihir, öğrenme ve öğrencilik yoluyla gelir. Bu iki özelliği ile mucize ve kerametten ayrılır. Sihir, gösterenlerin isteğine göre değil zaman, imkân ve şartları gerektiren bir iştir. Sihir, muhaliflerine engel olur ve benzerini getirmek için çok gayret gerektirir. Sihirbazlar bazen fasıklıkla ilişkilendirilir, zahir ve batında kötülükle vasıflandırılırlar. Rezillik çeşitli yönlerden dünya ve ahrette onlar içindir.

Ehl-i hakka (ehl-i sünnet) göre sihrin meydana gelmesi aklen caizdir (mümkündür), işitmeyele sabit, gözle de görülmüştür. Mutezile'ye göre sihir mücerret bir irade olup hakikati yoktur, el çabukluğu ile hile yollu gizli yapılan hareketlerdir.

2.3.2. [Kerametle Sihir Arasındaki Farklar]

*Fetâvâ'l- Hadîsiyye'*de, keramet ile sihir arasındaki fark şöyledir denir. Sihir, meydan okuyan başkalarının nefret ettiği olağan üstü durumdur. Nübüvvet, salih kulların elinde zuhur eder ve Allah'ın ve insanların hakkını korur, (o bir nevi) keramettir. Sihir veya istidrac başkalarının elinde meydana gelir. İmamü'l Haremeyn, sihir aklın kabul ettiği

bir şey değil ancak ulemânın icmaı ile kabul edilir. Zikredilen salih kimsenin başkalarından ayırt edilmesi açıktır, gizli olan bir şey değildir. Çünkü onların siması başkalarına benzemez, edebi de salih olmayanların edebine benzemez. Salih olmayanlar şayet giydirilse bile onu sözü ve fiili ile salih kimseden ayıran koku sızdırması (yayması) mümkündür.Sufinin brahman olanı vardır. Brahmanların çok spor yaparak olağan üstü halleri bulunur.Brahman havada uçtu, ona doğru bir ayakkabı yüselde, tokat gibi başına vurur vurmaz başı üzerine insanların gözü önünde şeyhin önüne düştü.Sonra evliyadan bir topluluk hakkında da buna benzer şeyler anlattıldı.

2.3.3. [Sihrin Hükümü]

Sihrin hükümüne gelince, (İbn hacer el-Heytemi) *el-İ'lam bi-kavâti'il-islâm ve min'el mükeffirât'ta*²⁴ sihir, güneşe tapmak, vb. gibidir. Eğer tapma yoksa haram olup küfür değildir. Sihir, kendisine küfürle ilgili birşey eklenmedikçe tek başına küfür değildir.

Şafiî mezhebinden İmam Maverdî, (ö.450/1058) sihir yapan kâfir olmaz ve öldürülmesi gerekmez. Şayet bunu itiraf ederse diye sorana cevap olarak, sihir sebebiyle değil de onun inancı kâfir olduğu için küfrü gerekir der. Aynı şekilde sihir yaptığı için değil, sihrin mübah olduğuna inanan biri de kâfir olur ve öldürülür.

²⁴Ali İbn Hacer el-Heytemi, *el-İ'lâm bi-kavâti'il-islâm*, thk. *Muhammed Avvâd el-Avvâd*, (Suriye: Dârü'd'takvâ, 1428/2008, 1. Basım), 75.

Mâlik (ö. 179/795) ve bir cemaat sihirbazın küfrüne hükmetti. Sihir küfürdür, sihirbaz da öldürülür dediler. Sihirbazın tövbesi kabul edilmez, Müslüman ve zımmî sihirbaz zındıkla eşittir. Ancak mezhepten bazı imamlar doğru olan gerçek sihir belli oluncaya kadar buna hüküm vermemektir çünkü sihir değişik manalara gelmektedir der.

Ahmed b. Hanbeli'n (ö. 241/855) mezhebinin görüşü Mâlikî mezhebine yakındır.

Hanefî mezhebine göre, sihirde şeytanın istediği şeyi yaptığına inanılan kişi kâfir olur, sihir olarak hayali şeyler ve kamufle işler yaptığına inanılan kişi ise kâfir olmaz. Şâfiî mezhebi küfrü kendi iltimasıyla yıldızları yaklaştırmak gibi şeyleri yaptığına inanmak olarak vafeder. Şayet kişide kâfirlik bulunmasa da sihrin mübahlığına inanmak da küfürdür. Tarsûsî (Necmeddin, ö. 758/1357) sihir konusu Kur'an'da olduğu için haramlığı konusunda ittifak vardır der.

Allâme el- Muhakkık İbn Hümam, (ö. 861/1457) *Fethü'l-Kadir*'de Şâfiî mezhebinde sihirbazın kâfir sayılması veya sayılmaması (hükmü) âdil olmaması gerekir. Öldürülmesi konusuna gelince inancında sadece sihir yapma işi değil de bununla dünyada fesat çıkarmayı bırakmayan kimsenin tövbesinin kabul edilmeyip, küfrüne hükmedilerek öldürülmesi gerekir.

Hidâye sahibi Merginânî (Burhâneddin, ö. 593/1197), halka yaptığı sihrin kendinden olduğunu iddia eden kişi (Allah'ın gücünü) reddettiği için küfre girer ve öldürülür. O inkârcının tövbesi kabul edilmez ve halktan zararını def etmek için sihri sabit olduğu zaman öldürülür. Tecrübesiyle sihir yapan, bunu kendi nefsinden saymayan kişi küfre girmez. Sihirbazdan kasıt büyücü ve tılsım sahibi olmayan,

İslam'a da inanmayan kişidir. Sihrin kendisi halka zarar ve şerden başka bir şey vermeyen gerçek bir iştir. Şerre vesile olan şey de şerdir ve kötülenir.

Kâdîhan (ö. 592/1196) karı koca arasını ayırmayı oyuncak edinen kimse mürtettir ve öldürülür, yaptığı işin bir eser ve oyuncak olduğuna inanan kimse kâfirdir dedi.

Netice olarak sihrin kendisi Hanefî mezhebinde Şâfiî'deki gibi küfür değildir.²⁵ Sihir yapan kimse de onu küfre yaklaştıran başka bir şey olmadıkça kâfir sayılmaz. Bunun için İmâmü'l-Hüdâ Ebî Mansur el- Mâturîdî (ö. 333/944) haramların açıklamasını naklederken mutlak olarak sihrin küfür denilmesi hatadır. Sihrin hakikatinin açıklanması gerekir, bunda imanı ret eden bir şart varsa küfürdür, yoksa küfür sayılmaz.

Evet, (sihir yapan) insanlara zarar verdiği için yol kesen gibi had (cezası) ile öldürülür. Sihrin küfrü gerektirdiğine inanmıyorsa, şayet onu küfre yaklaştıran (yaptığı sihirde) kendisinin, yıldızların veya şeytanların etkisi olduğuna inanıyorsa o da kâfir olur ve zararından dolayı öldürülür. Fakat sihir yapan yakalanmadan önce tövbe ederse onun tövbesi kabul edilir ve öldürülmez. Yakalandıktan sonra tövbe ederse tövbesi kabul edilmez ve öldürülür. Aynı şekilde zındıklığı bilinen kişi de öldürülür. Fakih Ebü'l-Leys (Semerkandî, ö. 373/983) *el- Bahr'*ında olduğu gibi fetva da bu şekilde verilmiştir.

²⁵ Burada Şâfiî mezhebinde sihrin küfür olduğu belirtiliyor ancak 305.sayfada onlara göre de sihir küfür sayılmıyor.

2.3.4. [Bazı Şâfiîlerin Yıldızların Tesirine İnananın Tekfirini Ağır Bulması ve Tahlili]²⁶

Sonra bazı Şâfiî imamları, sihri Allah'ın gücüyle değil de yıldızların ve şeytanların gücüyle yaptığını inanan sihirbazın tekfir edilmesini ağır buldu. Mutezile mezhebi sihrin Allah'ın kudreti ile değil de hayvanların gücü ile yaptığını inanmayı küfürden muaf tutar. Dolayısıyla Mutezile'yi tekfir edemediğimiz gibi bunları da tekfir edemeyiz derler.

Onlardan bazıları yıldızlar ibadette zan oluşturur, buna onların gücü ve tesirini de ekleyince küfür olur diye cevap verdi. Hayvanların adetlerde bilinen fayda ve zararının etkisinin olduğuna itiraz edildi. Müşteri (Jüpiter) ve Zuhal (Satürn) mutluluk veya üzüntü gerektirir demek tahmin ve varsayımdan ibarettir.

Mutezile'yi tekfir edemeyiz cevabında bana (müellif) göre problem gözükmektedir. Çünkü onlar hata etseler de şüphe üzerine delil bina etmişlerdir. Onlar Allah'a çirkin ve kötü şeyi nispet etme iddiasından uzak durmak için kulların fiillerini kendilerinin yarattığını iddia ederler. Onların böyle demeleri iddiaları için tevhit ve tenzihte ziyadeliiktir. Sihir yapanları tekfir edenlerin dışındaki ehl-i kible mezheplerinin görüşü dediğimiz gibi onların tekfir edilmeyeceği hakkındadır. Bunun için Hz. Ali (r.a.) efendimiz Haricileri "kim küfürle itham ederse (oradan) kaçınız." dedi.

Netice olarak bunlar inançlarını tashih etmek ve Allah Teâlâ'yı iddia edilenden tenzih etmeyi amaçlıyorlar. Sihirde yıldızların ve şeytanların etkisine inanan sihirbaza gelince, Allah'tan başkasının yaratma, icat ve tesirine inanmak tevhidî inkâr etmek olduğundan o kişi İslam inancına göre

²⁶ Bu başlık muhakkik tarafından konulmuştur.

zemmedilir. Âlimler, felsefeciler ve tabiatçılara göre bunu kastetmekten salim olsalar bile heva ehlinden küfrün nehyedildiği gibi tekfir etmeyi nefyetmekte şüphe olduğu için inançlarını şer'i bir delile bina etmiş değillerdir. Çünkü o inancını tashih ve düzeltme gayreti içinde değildir, daha önce geçtiği üzere şerli ve kötü biri olduğundan zarar ve fesat için çalışır. Galip görüş sihir yapanın İslam itikadında olmadığıdır. Bunun için âlimler onun küfrüne ve katline hükmettiler. İrşat, başarı ve doğruluk Allah'a aittir.

Tenbih (*)²⁷, açıklamalardan anlaşıldı ki sihir söz, fiil ve itikat yönünden küfre yaklaşıtııcı bir şey olmadıkça küfür sayılmaz. “*Haşiyetü'l-İzâh*” da (Birgivi'nin) Lübeyrî şunu ilave etti: Şümnî, (sihri) öğrenmek ve öğretmek haramdır dedi. Ben de mutlak ifadenin gereği olarak bunu Müslümanlardan zararı def etmek için öğrense bile haramdır derim.

“Şerhü'l-Za'ferânî”de bize göre sihir, varlığı, tasviri ve eseri ile gerçektir denir. *Zühayreti'n-nâzırı*'de, ehl-i harbin sihirbazlarını engellemek için sihir öğrenmek farz, kadın ve kocasını ayırmak için haram, aralarını düzeltmek için caizdir denilir. Keza Abdurrezzâk'ın *Dürrü'l-muhtar* şerhinde aynıdır.

Ben *Reddü'l-muhtar alâ dürri'l-muhtar* diye isimlendirilen haşiyemde, sonunda bir hadiste varit olduğu *tiveletin* – inebetin vezninde- nehyeden bir görüş zikrettim. Bu, kadının kocasını sevmesi için yapılan bir şeydir. Kâdîhan

²⁷ Kelime matbu nüshada hatalı yazılmıştır.

(ö.592/1196), bunun haramlığına hükmetmiştir. İbn Vehbân (ö. 768/1367) bunu sihir olarak saymıştır. İbn Şihne (ö.882/1447), sihir konusu sadece Kur'an'da olan bir konu değildir, onun hakkında daha fazla bilgiler vardır dedi.

2.3.5. [Sihrin Kısımları]

İbn Hacer el-Heytemî'nin (ö. 974/1567) *ez-Zevâcir an ik-tirâfi'l-kebâir*, adlı eserinde sihir kısımlara ayrılır:

1. Onların ilki yıldızlara tapanlardır, kendi arasında da üç kısma ayrılır:

a) Yıldız ve gezegenlerin mevcudatın var olması için zorunlu olduğunu iddia ederler. Onlar hiçbir varlığa ve yaratıcıya muhtaç değildir. Âlemin oluş ve fesadını kendileri düzenlerler. Bunlar ateist Sâbiîler ve Dehrîlerdir.

b)Yıldızların ilahları olduğunu söyleyenler. Onlar hadiselerin olmasında ve hareketinde yıldızların etkili olduğunu iddia ederler, onlara tapar ve tazim ederler. Yıldızların her biri için özel heykel ve put edinirler ve onların hizmetleri ile meşgul olurlar. Bu din put ve heykellere tapanların dinidir.

c) Yıldız ve gezegenleri yokluktan var eden seçkin etkener olarak kabul edenler. Allah'ın onlara galip kuvvet verdiğini bu dünyanın işlerini düzenlemek için onlara yetki verdiğini söylerler.

2. Bunlar güçlü ruhlar ve evham ehli ile sihir yaparlar. Yani insanın ruhunu tasfiye ederek kuvvet kazanıp yaratma ve yok etmede, diriltme ve öldürmede ve bünyenin değiştirme ve şekil almasında etkili olduğunu iddia ederler.

3. Üçüncü grup, ruhlardan yardım alarak sihir yaparlar. Bunlar cinlerle büyü yapanlar olarak isimlendirilir.

4. Dördüncü grup hayalci ve göz boyamacı gruptur.

5. Mühendislik aletleri ile yapılan acayip işlerdir. Mesela

adamın elindeki at resminin boruya dönüşmesi gibi.

6. Akli gideren çeşitli özel ilaçlar yardımıyla yapılan şeyler.

7. Kalp bağlama işi. İnsan ismi azamı bildiği zaman cin ona boyun eğip itaat ettiğini iddia ediyor. Temyiz gücü az, akli zayıf kişi bunu duyunca gerçek olduğuna inanıyor, kalbi bağlanıyor ve kendisinde korku ve dehşet oluşuyor. Bunun üzerine sihirbaz ona istediğini yapıyor.

Mutezile ilk üç çeşidi kabul etmiyor. Böyle diyenlerin ve olacağını kabul edenlerin kâfir olduğu söylendi. Ehl-i sünnet, hepsinin (olabileceğini) caiz görüyor. Sihirbaz gücüne göre havada uçar, insanı eşeğe, eşeği de insana çevirebilir. Bunun dışındaki sihirbazlık çeşitlerini yapabilir. Ehlisünnet, sihirbazın muayyen kelimeleri söylemesi ile Allah Teâlâ bu eşyaları yaratmaktadır derler. Buna şu ayeti kerime delildir: *“Allah’ın izni olmadıkça onlar hiç kimseye zarar veremezler.”*²⁸

Âlimler, sihirbazın kâfir olup olmaması konusunda ihtilaf ettiler. İhtilaf konusu sihrin iki çeşidi için değil, yedi çeşidi için de söz konusudur. Yıldızların bu dünyaya olan etkisine inanan veya insanın tasfiyesi, yaratılması, yaşaması veya şeklinin değişmesine tesirini kabul edenin küfrü konusunda bir tartışma yoktur.

Üçüncü nevi, sihirbazın muska yaparak, bazı ilaçlar içerek cinin ona itaat etmesiyle bünye ve şeklin değiştirileceği ve tasfiyesine inanmak. Mutezile haricindekiler bunların

²⁸ el-Bakara 2/102.

küfrüne hükmetmedi. Sihrin diğer neveleri için bir cemaat mutlak olarak küfrüne hükmettiler. Çünkü Yahudiler sihri Hz. Süleyman'a (a.s.) izafe ettiler. Cenâb-ı Allah da onu tenzih etmek için şöyle buyurdu: “*Oysa Süleyman (büyü yaparak) küfre girmedi, ama insanlara sihri öğreten şeytanlar kâfir olmuşlardı...*”²⁹ Buradan (şeytanların) sihri öğretmeleri sebebiyle küfre girdiği görülüyor. Çünkü hükmün tertibi uygun bir vasfa illetine göre olduğu anlaşılıyor. Öğretmek küfrü gerektiren şeyler olmadıkça küfür sayılmaz. Sonuçta mutlak olarak sihir küfrü gerektirir.

Şafiî ve arkadaşları gibi (sihrin) küfrü gerektirmediğini söyleyenler, durumun doğruluğunu anlatmak için bir suret yeterlidir diye cevap verdiler. Aynı şekilde yıldızların şekline³⁰ inanan kişi de sihir olarak kabul edilir. Bunda yücelik gerektiren vasfa dayalı hüküm tertibi barındırmasını kabul etmeyiz. Çünkü mana onlar sihri öğretmekle beraber kâfir oldukları yönündedir. *Zevâcir'* den özet olarak alınmıştır.

Sonra üçüncü nevi ve sonrasını (Heytemî) zikretti. Sihir yapmayı mübah gören küfründen dolayı öldürülür. Dinde haramlığı bilinen ve haram üzerine toplanan sihir zaruret dolayısıyla helal görülmez. Sihrin haram olduğuna inanmak Şafiî'ye göre cinayettir. Ebu Hanife'ye göre sihir yapan yüzünde fesat çıkardığı için kesinlikle öldürülür.

Bu kısımları allâme el-muhakkık el-müftî Ebu's-Suud Efendî el-Îmâdî (ö. 982/1574) tefsirinde zikretti. Mutezile'nin muhalefet ettiği üçüncü nevi güzel bir şekilde açıkladı. Söylenen iki görüşü birleştirdi. Belki bu araştırma insana gelecekte hüküm koyma seçeneği sundu. Ona göre kim şeriat

²⁹ el-Bakara 2/102.

³⁰ Kelime yazma nüshada هَيْبَةٌ 'hey'eti' şeklindedir.

hükümlerine aykırı olarak (ölmüş) büyüklerin seçkin ruhlarından yardım ister ve elinden dine zararlı olağan üstü bir şey zuhur etmese bu sihir kabilinden sayılmaz. (Ancak) kim şerli kötü ruhlardan yardım alarak dine uymayan, zararlı şeyler yaparsa, kötü ve şerli şeylere iştirak etmese de aralarındaki yardımlaşmadan dolayı zarurete imkân yoktur ve kesin olarak kâfir olur.

Sonuç olarak, sihir kesin olarak çeşitleriyle birlikte haramdır. Daha önce İmâmü'l Hüdâ el- Mâturîdî, *Fethü'l Kadir* ve başkalarında geçen, sihir ancak itikat yönünden küfre götüren başka bir şey varsa kesin olarak küfürdür sözü hatalıdır.

Bunun misali, Malikî imamlarından İmâmü'l- Karâfi'nin (ö. 684/1285) söylediği sihir, şeriat kaidelerine ters olan şeylere dayanıyorlar diye onunla onları tekfir etmemiz sözü gibidir. Bunlar bitkisel ilaçları toplayıp, nehirlere, kuyulara, mezarlıklara veya doğuya açılan kapıya bırakıp bununla onların tesirleri arasında kendilerinde Allah'ın özel bir bağ kurduğuna inanmak gibi. Bunlar yüzünden onları tekfir etmemiz mümkün değildir, çünkü onlar bunu deniyorlar buldukları zaman da seçkin kişilerden dolayı haram olmaz. Bu, ilaç içmede doktorlara ve hususi kişilere inanmak gibidir, çünkü bu durum onlara inananların kazancı değildir, başkalarının kazancı ile de onları tekfir edemeyiz. Yıldızlara inanmaya gelince, yıldızlar bunları Allah'ın kendilerine verdiği kudretle yapıyor diye inanmak hatadır, çünkü böyle olmuyor. Ancak bu Allah'ın kendilerini inanç esnasında bağ-

ladığı hususî özelliklerinden kaynaklanıyor. Yıldızların müstakil olup Allah'a ihtiyaç duymadığına inanmak şüphesiz açık küfürdür ve bu Sabîlerin mezhebidir. Özet olarak alındı. Son.

Tenbih, imamlardan naklederek kararlaştırdığımız, muannit hasetçinin mutlak sözünü iptal ederek, sihirbazın tekfiri, şeytan ve cinlerle sihir yapmanın küfrü gerektirdiği husus sana açıklandı. Yine İmâmü'l Hüdâ (Mâturîdî) ve başkalarının dediği imanı reddeden bir şart olmadıkça sihirbazı tekfir etmek kesin hatadır sözünü öğrendin. Bir kişi hakkında cinlerle sihir yapıyor iddiası sabit olunca işin hakikati sorulur, eğer kişi söz, fiil veya itikat olarak bunu doğrularsa küfrüne hükmedilir. Yoksa sihrin yedi çeşidinden üçüncü nevide *ez-Zevâcir*'de açıklandığı gibi Mutezile hariç o adama kâfir denilemez. Yine cinler ve şeytanlar insanları bağladı, öldürdü şeklindeki iddiaların kişiyi küfre götürücü başka bir şey olmadıkça küfür olmadığını öğrenmiş oldun. *el- Eşbâh ve'n-nezâir*'de geçtiği gibi cinin insan gibi haksız yere öldürülmesi caiz değildir.³¹ Ancak bir haktan dolayı öldürülmesi ise şeran caizdir ve mümkündür. Bu hasetçinin (A.es-Sûsî) küfrü gerektirir sözü tartışmasız, yalan ve iftiradır. Çünkü açıkladığımız gibi küfürle bağlantılı bir şey olmadıkça o (cinlerle bağlantı kurmak) küfür sayılmaz.

Yine cinlerle irtibat kurmak ayet olduğu için Süleyman (a.s.) hastır, çünkü o peygamberlerden üstündür sözü özellikle Peygamber'imiz (s.a.v.) açısından hatalıdır. O (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "*Dün cinlerden bir ifrit, üzerime ge-*

³¹ Zeynüddin İbn Nünceym el- Hanefi, *el- Eşbâh ve'n- Nezâir alâ Mezhebi Ebî Hanifeti'n- Numân*, thk. Zekeriya Amirât (Beyrut: Dârul-Kütübü'l- İlmiyye, 1. Basım,1999), 283.

lip namazımı kesmeye çalıştı. Allah bana imkân verdi de onu yakaladım. (Önce) sizin hepinizin bakması / görmesi için, onu mescidin direklerinden birine bağlamayı istedim. (Sonra) kardeşim (Hz.) Süleyman'ın 'Ya Rab Beni başısla ve benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülkü bana ihsan et!' ³² şeklindeki duasını hatırladım da kendisini zelil bir halde bıraktım."³³ (Hadis) müttefekun aleyh olup, keza Mişkât'ta da vardır.

(İbnü'l-Hümâm (ö. 861/1457) *Fetih*'te bunda Nebî'in (s.a.v.) gücü yettiğine işaret vardır, ancak O, Hz. Süleyman'ın (a.s.) (duasına) riayet etmek için bunu terk etmiştir. Hz. Süleyman'ın bu kadarla sınırlı olmayıp hususî olarak cinleri toplayıp istihdam etme ihtimali de vardır. Son ihtimal de İfrî'ti bağlamak Süleyman'a (a.s.) has değildir. Ancak Resûlullah (s.a.v.), şeytanlarla istediği zaman sihir yapmak Hz. Süleyman'la ilgili mucizeler olmakla beraber İfrî'ti terbiye etmek için bırakmıştır. Peygamberimiz'in (s.a.v.) önce bağlamak istemesi sonra da bundan vaz geçmesi bunun mümkün olduğuna delildir. Hz. Peygamber tekfir edilemez, hâşâ Peygamberimiz'i velev ki unutarak olsa küfürle ilgilisini tasarlamak ve buna inanmak kişiyi kâfir yapar. Bu inat hasetçinin küfür için olan iddiası (İmam'ı cinlerle ilişkisinden dolayı küfürle itham etmesi) ittifakla nassın sonucunu inkârı gerektirir, batıl bir sözdür. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) iftira isnadı gerektirdiği için onun küfre düşmesinden korku-

³² *Sâd* 38/35.

³³ *Buhâri*, "Salât", 75; *Müslim*, "Mesâcid", 29.

lur. Faydasız ilimden Allah'a sığınırız. Haset sahibini kör, sağır yapar ve onu çukura düşürür.

Ayette çeşitli ihtimaller bulunur, müfessirler tefsirlerinde onu zikretmişlerdir. Müftî (Kâdî (Beyzâvî, ö. 685/1286) ve Müftî (Ebussud,ö. 982/1574) tefsirlerinde “ (Süleyman) Rab-bim beni başısla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir mülk başısla (hediye et) dedi.”³⁴ ayetini açıklamışlardır.

İlki yani ona (başkasına o mülk) kolay olmasın. Benim için uygun olan mucize kimsenin olmasın. Veya benden sonra onu kimse yağmalamasın. Yahut benden sonra böyle bir büyüklük gerçekleşmesin. Bu senin birisi için söylediğin, mal ve üstünlükte kimse onun kadar değildir veya ona verilen şey onunla rekabet edecek şekilde kimseye verilmemiştir sözün gibidir. Müftî Ebussud (ö. 982/1574) ona (Süleyman a.s.) verilen mülk o kadar büyük ki bir kimse ona verilen şey kendisine verilse Allah'ın hududunu koruyamamaktan korkardı.

İkinci şekil şöyle olabilir. Süleyman'ın (a.s.) mülkü bir kere yağmalanmıştı. Onun mülkü mühründe idi. Onun Emine adında bir ümmü veledi (cariye) vardı. Banyoya girdiği zaman mührünü ona verirdi. Yine bir gün mührünü ona verince ismi Sakr olan şeytan ondan mührü alarak bir suret kopyaladı. Mührü alıp, onunla mühürleyip Süleyman'ın (a.s.) kürsüsüne oturdu. Halk oraya toplandı, Süleyman (a.s) hanımını ve diğer şeyleri onun hükmünden kurtarırdı. Bu yandan bakılırsa ayetin manası bundan sonra hayatında bir daha mülkünün gasp edilmemesi için bir duadır. Onun bundan sonra başkası için de benzerinin olmamasından intina ettiği sana gizli değildir (anlıyorsun).

³⁴ Sâd 38/35.

Üçüncü ihtimal onun sözünün manası mülkünün büyüklüğünden dolayı, bundan sonra başkası için gerçekleşmemesidir. Fakat mutlak bir söz olduğu için sadece kendi asrına has değildir. O büyüklükten bir kinaye olup başkası için olup olmaması eşittir. Şüphesiz kinaye hakikat iradesinin varlığı ve yokluğunu nefyetmez. Bunun misali Keşşaf'ta açıkladığı gibi başkası için benzerinin olmamasıdır. Belki de insanlar için benzeri olabilir. Çünkü kastedilen büyük bir pay ve cüsseli bir hissedir. Ayetin manası bu yönüyle dünyada kendisine rekabet edecek şekilde kimseye mal verilmemesi ve kendisi için büyük bir mülk bağışlanması için duadır. Veya bazı mülhitlerin iftira ettiği gibi kendisinden başkalarına cimrilik takdim etmektir.

Dördüncü veçhe (ihtimal), Müftî Ebussud o birinci ihtimal manasındadır ifadesini ilave etti. Aralarındaki fark birincide (Süleyman a.s.) Peygamberlik evi ve mülkün başkası için kesinlikle olmamasını istedi. Çünkü Peygamberlik evi ve mülk, zamanının zorbaları için varlıkla böbürlenme vesilesiydi. Her Peygamber döneminde meşhur olan şeyle mucize yapardı. Bu Musa (a.s.) zamanında sihrin yaygın olması, İsa (a.s.) zamanında hikmet, tıp ve ölümlerin diriltilmesi, Hz. Muhammed (s.a.v.) devrinde fesahat şeklinde olmuş ve muarızlarının yaptığı suretleri (sihirleri)³⁵ kısaltarak onları aciz bırakmışlardır. Süleyman (a.s.) bununla bazı dinsizlerin iddia

³⁵ Kelime matbu nüshada سورة sin'le, yazma nüshada sad'la صورة şeklinde. Biz anlam bütünlüğü için yazma nüshayı esas aldık.

ettiği gibi dünya işlerinde övünmeyi değil asrının insanını aciz bırakarak iman davetini kabul etmelerini istemiştir.

Dördüncü ihtimalde, Süleyman (a.s.) (bu mülkün) başkaları için olmamasını dilerken Allah'ın hududunu (emir ve nehiyelerini) koruyamama endişesi taşımıştır. Fakat bu isteğin olması onun hayatında veya ölümünden sonra gerçekleşebilir. Ancak birinci ihtimal böyle değildir, çünkü mucizenin asrının insanını aciz bırakması ölümünden sonraki asırlar için de geçerli olmasını ortadan kaldırmaz. Evet, böyle bir mülkün ölümünden sonra da başkalarına kolay olmaması Kur'an mucizesi gibi mucizelikte en üstün olmasındandır. Bunlar bana zahir oldu. Sonra sen Süleyman'ın (a.s.) istediği mülkten maksat sadece cinlerle bağlantı kurmak değil ayette işaret edildiği gibi bazı cüzî konuları da kapsadığını anlamaktasın. Allah Teâlâ *"Demir zincirlere bağlı diğer varlıkları da onun emrine verdik."*³⁶ Şüphesiz onun tasarrufu başkaları için değil istediği cinler ve şeytanlar üzerine idi. Bazı özel işlerde sihir yapmasına gelince o mümkün olan bir iştir, bunda Süleyman'a (a.s.) mülkünde ortaklık lazım değildir. Bu durum daha genel ve daha yaygındır. Bunun için Peygamber (s.a.v.) efendimiz bu ifrit için *"Allah Teâlâ onu yakalama imkân verdi, ben de yakaladım"* buyurmuştur. Onun yakalaması cin üzerinde bir tasarruftur ve bir nevi Süleyman (a.s) için ortaklıktır. *"Onu bağlamak istedim..."* sözüne gelince daha önce anlattığımız gibi ona güç yetirebildiğine bir delil vardır. Bu mümkün ve caiz bir iştir. Fakat terk etmesi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) mahlûkatın en faziletli olmasına rağmen *"Beni Yunus b. Mettâ'dan üstün tutmayınız"*³⁷ demesi gibi Hz.

³⁶ Sâd 38/38.

³⁷ Buhari, "Enbiyâ" 35; Müslim, "Fezâil", 166.

Süleyman'ın duasını öğretmek içindir.³⁸ Şayet Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kastettiği şeyde Süleyman'a (a.s.) mahsus mülk konusunda bir tartışma olsa bil ki bunu vaki olması caizdir. Hususilik umum olan bir şeyi ortadan kaldırmaz. Allah Teâlâ büyük mülkünden kendine mahsus şeylerle, Hz. Mevlânâ es- Sultan'ı - Allah onu aziz kıldı- hususî kıldı ve mülkünde tam bir tasarruf verdiğini görmüyor musun? Bununla beraber bu Allah'ın bazı kullarına böyle bir tasarruf vermesini ortadan kaldırmaz. O insanlarda bir şey hakkında tasarrufta gücü olsa da fakat Hz. Sultan'ın tasarrufu daha genel ve daha kapsamlıdır ve onun her şeyde tasarruf yapmasını ortadan kaldırmaz. Ayet ve hadis arasında bir tenakuz yoktur.

Anlattığımız ve yazdığımızdan anlaşıldı ki, muhakkak ayet cinler hakkında tasarrufu bir kişi için mümkün ve gerekli kılmamıştır. Kim (cinlere tasarrufun) cevazına inanmak küfürdür derse, o İslam'a iftira atmaktadır. Fakat müddei Süleyman'ın (a.s.) tasarrufu gibi tam tasarrufu kastediyorsa bildiğin gibi küfrüne karar vermek caiz değildir. Dördüncü ihtimalden ve tefsirinden bildiğine göre ayet, cinler hakkında tasarruf Hz. Süleyman'a mahsus olduğuna delil değildir. Cinlere olan tasarruf (davranış) şeklini sorana eğer onda söz, fiil ve inanç yönünden küfre götüren bir şey varsa o bundan dolayı kâfir olur, yoksa olmaz. Bu (tasarruf) bazen keramet olur, şayet Peygamber için olursa mucize, veli için olursa

³⁸ Bu söz tevazu için söylemiştir.(Muhakkik)

keramet adını alır. Evliyanın cinlerle olan kıssalarına bakarsan bizim dediğimizizin doğruluğunu anlarsın. Kutbun sevinci İmam-ı Rabbânî (ö.1034/1624) ve edep abidesi Seyyid Abdulkadir Geylânî'ye (ö. 561/1165-66) cinlerin boyun eğmesi ve itaati ve onların ifrit ve şeytanları ile mücadelesi ve onları yakması kıssalarına baksan sana yeterli olur. Bu kıssalardan biri şöyledir: Cinler bir adamın kızını kaçırmıştı. Abdulkadir Geylânî Hazretleri adama kızın kaçırıldığı yere gitmesini söyledi. Oraya bir daire çizip içine oturdu ve cinlerden zümre zümre atlı ve yaya olarak önüne gelenlerden gördüklerini tabir etmesini söyledi. Dairenin önünde bir cin durdu ve ey insan ihtiyacın nedir dedi? O kişi beni sana şeyh Abdulkadir Geylânî gönderdi dedi. Cin atından indi ve dairenin dışına oturdu. Adam ona kaçırılan kızını sordu. Cin de diğerlerine kızı kim kaçırdığını sordu. Çin cini getirip kızı teslim etti. O da isyankâr Çin cininin boynunu vurdu. Adam kızını aldı. Birisi cinlerin gece şeyhin emrine uyduklarını gördün mü dedi. Adam evet, şeyh uzakta olduğu halde daireden içeri baktığı zaman cinler onun heybetinden evlerine kaçıyorlardı dedi. Allah Teâlâ birini kutup yaptığı zaman onu insan ve cinlerle güçlendirir.

Eğer anlatılan sihrin bölümlerinden muska yapmak ve bazı ilaçlar kullanmak suretiyle cinlerin itaat ettiğine ve bünyelerini değiştirip başka şekillere girdiğine inananın durumu konusunu dersin; Mutezile onların kâfir olduğunu söyler. Diğer mezheplere göre kâfirdir denilemez ama haram kabul edilir. Onlar küfrüne hükmetmek imkânsızdır der fakat haram ve küfür olma konusunda tereddüt ederler. Böyle olduğu halde mü'minler için hatta evliyâ için cin hadiselerinin olması nasıl caiz olur dersin; şöyle cevap veririm:

Şüphesiz bütün mucize ve kerametler normale göre olağan üstü olan sihir işleridir. Aralarındaki fark kimin elinde meydana geldiğidir. Şayet bu olağan üstü hadise, şeref, ahlak, doğruluk, edep, emanet, zahitlik, şefkat, incelik yönünden insanların en faziletlisi, yalan ve çarpıtma alçaklığından uzak, ilim ve diyanet sahibi kimsenin elinde zuhur ederse davasını tasdik eden bir mucizedir. Eğer bu olağan üstü hadise Peygambere tabi, hidayete bağlı, ibadetlere devamlı, ihtilaflardan uzak bir kimsenin elinde zuhur ederse o keramettir. Allah Teâlâ ona ikram etmiştir ve muska okumak veya ilaç içmekle meydana gelmez. Şayet bu olay şerli ve kötü insanların eliyle meydana gelirse o sihirdir. Bu fark zahir yöndendir.

Batın yönünden fark, gerçekte o simya ve himya gibi arazî (yeryüzü) ve semavî özellikleri olan sihirdir. Bunlar yıldız ve gezegenlerin bağlı olduğu özel isimlere nakşedilmiş tılsımlar gibidir. İddia ettiklerine göre özel isimleri okuyarak cinlerin meliklerini belli şekillere girerek amaç ve hizmetleri için kullanmaktadırlar ki bunların çoğu küfre götürür. Bütün bunlar Allah Teâlâ'nın müsebbibi ile tertip ettiği, normal sebeplerle akıp giden olaylardır. Fakat bunlar gizlidirler insanlardan ancak bir kısmına zahir olurlar. Hakikatte adet için olağan üstü bir durum yoktur ancak zahir yönünden vardır. İşin özüne gelince, yeşilliklerden taşları yakan petrol yapılması, demirin kesmediği ve ateşin tesir etmediği yağlar (üretilmesi) gibi şeyler mucize ve keramet aksine gizli sebeplerle bağlantılı değildir. Yeşillikler, yağlar

ve diğerleri insanın bir anda uzak mesafelere gitmesi, suyun üzerinde yürümesi, ölüleri diriltmek, denizin yarılması vb. insanın güç yetirebileceği şeyler değil, mucize ve keramet olup hazır sebepler kullanılmaksızın Allah'ın mücerret yaratmasıyla görülür. Biz bunları bu bölümün başında Makâsıd'ın şerhinde alıntılarla, sihir ve diğerlerini ayıran farkları ve keza Berhemî ile beraber sûfi kıssalarını anlattık. Bu olağan üstü olaylar mü'minlerden avam birinin elinden zuhur ederse birinci bölümde geçtiği gibi *meûnet* diye isimlendirilir.

Senin anladığın gibi bu hasetçinin (Abdülvehhab es-Sûsî) Hz. Mevlânâ Halid'e nispet ettiği şey büyük bir keramettir ve hediyedir. Bu hasetçinin diliyle onu yaymıştır. Şayet akıl etseydi onu örter gizlerdi. Allah diyenin sözünü reddeder:

Allah fazileti yaymak istediği zaman onu katlar ve hasetçinin lisanı ile yayma imkânı sağlar:

Şüphesiz (bu hasetçi) akıllıdır, ancak inatçı ve cahildir. Muhakkak ki Hz. Mevlânâ Halid ile Allah hasetçinin kibirini kırdı. Şeriate uymasıyla ona parlak makamlar caiz oldu ve yüksek makamlara ulaştı. Bununla güzel taate ve selim inanca şahit oldu. Kulları irşadı huy edindi. Halkın çoğunun kalbinde derin sevgi bıraktı. Halleri ile halife ve müritlerine istikamet, hasetçilerine ve düşmanlarına hayal kırıklığı oluşturdu. Onun ehl-i keramet olduğuna yanındaki makam sahipleri şahit oldu. O tevazuundan dolayı keramet sahibi olduğunu iddia etmiyordu ve kendini bundan uzak görüyordu. Bir keresinde keramet ehli olduğunu iddia etmekten Allah'a sığınırım dediğini işittim. Bilakis ben makam sahibi büyüklerin köpeğiyim derdi. Bu da ehl-i şühûd ve ihsana göre irfan makamımdır. Bütün bunlar birisi için en yüksek

makamlar olup, yüksek nefsinin alçaltılmak ve tevazu göstermektir. Sonra Allah Sübhanehu onu yükseltti, destekledi ve düşmanlarının birliklerini bozdu ve onları dağıttı.

2.4. Dördüncü Fasıl: Gayb İlmi Konusu

Hanefîlerin pek çok kitabında gayb ilmi konusunda, kim gaybı bildiğini iddia ederse kâfir olur denilir.³⁹

(Kâdîhan, ö. 592/1196) *Fetâvâ'l- Haniyye'*de kim haşerat sesi duyarsa tek başına ölür denilir. Yine onun için küfre girer veya girmez denilir çünkü bu ancak tefe'ül (bir şeyi uğurlu saymak) yoluyla söylenir. Keza biri yola çıksa, yolda saksagan sesi duyup geri dönse o konu bunun dışındadır denilir. *Hidâye* sahibi (Merginânî) *Muhtârâtü'l-Neväzil'*de sahih olanın kâfir olmaması olduğunu açıkladı.

(Bezzâzi', ö. 827/1424) *Bezzâziye'*de kim çalınan eşyayı bilirim derse kâfir olur der. Yine kim cinin haberleri ile haber veriyorum derse kâfir olur. Çünkü cin insan gibidir gaybı bilmezler, kim onu tasdik ederse kâfir olur. Hz. Peygamber'in şu sözünde olduğu gibi "*Kim kâhine gelir ve onun dedik-*

³⁹ Muhakkik, *Mecmau'l-Enhûr*'dan nakille "Gayb ilmi iddiası Kur'an'ın nassına aykırıdır, kişi bunu açık veya delaleten vahiy veya ilham yoluyla söylesin aynıdır." diyor. İbn Âbidîn, *Sellü'l Hüsâmü'l Hindî*, thk. Ömer Faruk b. Kemal el-Ûfiyyi, 119.

lerini tasdik ederse, Muhammed'e (s.a.v.) indirileni inkâr etmiş olur"⁴⁰ buyurdu.

(Bedreddin Simâvî, ö. 823/1420) *Câmiu'l- Fusûleyn*'de Farsça bir meselede, birisi şahitsiz olarak evlense ve Allah ve Rasûlü veya melek şahittir dese kâfir olur. Çünkü o Peygamber'in veya meleğin gaybı bildiğine inanır. Sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) (gaybın) bilinemeyeceğini haber veren hadisi ile zor durumda kaldı. Bunu Ömer (r.a.) ve seleften başkaları da haber vermiştir.

Sonra bunun şu şekilde uzlaştırılabileceği, nefyedilen şey müstakil ilimle olur bildirmekle değil veya zan ile değil kesin bir ilimdir şeklinde cevap verdi. Bunu şu ayet teyit etmektedir. "...Yeryüzünde bozgunculuk yapacak..."⁴¹ Çünkü o gaybtır, melekler onu zan veya bildirme sonucu haber vermiştir. Eğer bağımsız olarak bildiklerini iddia etseydiler veya uykuda yahut uyanırken bir nevi keşif olan bildirme yoluyla öğrenmemiş olsaydılar küfür sayılması gerekirdi. Bununla ayet arasında yukarda geçtiği üzere bir zıtlık bulunmamaktadır.

Bildirme konusunda Râfî, (Abdülkerîm b. Muhammed, ö. 623/1226) Hanefî imamlarından nakille, def veya değnek çalarak Kur'an okunsa veya gaybı biliyor musun diye sorulsa, o da evet dese bunlar küfürdür. Yolculuğa çıkıp da saksağan sesini duyunca geri dönenin kâfir olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır dedi.

⁴⁰ Müslim, "Selâm", 125; Ebû Dâvûd, "Tıb," 21; İbn Mâce, "Taharet", 122; Muhammed b. İsa Tirmizî, el- Câmiu'l-kebir, thk. Beşar Avvâl Maruf (Beyrut: Darü'l Garbi'l-İslamî, 1996), "Taharet", 102, Ahmed b.Hanbel, Müsned, 2/429.

⁴¹ el-Bakara 2/30.

(Nevevî, ö. 676/1277), *er-Ravda*'da (Râfîî'nin el-Vecîz şerhinin hülâsası) bana göre sahih olan bu üç meselede küfür gerekmeceğidir. İkincinin tashihinde nassı yalanlama içerdiğine itiraz edilmiştir. O nass da Allah Teâlâ'nın "*Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez.*"⁴² ayetidir. "*O, (Allah) gaybı bilendir. Hiç kimseye gaybını bildirmez. Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır.*"⁴³ Allah Teâlâ peygamberler haricinde kimseyi bilme konusunda istisna etmemiştir.

Allah Teâlâ'nın bu ayetine gaybtan (bazılarını) bilmek sadece peygamberlere has bir şey değildir şeklinde cevap vermek onun sözünün doğruluğunu yalanlamaz ve nasla çakışmaz. Onlardan birçoğunda meşhur olduğu gibi peygamberler haricinde sadıkların ve havasın da bazı olay veya olayları bilmesi mümkün ve caizdir. Allah Teâlâ ilmin toplamını kastedilen gaybın anahtarlarını şu ayetle işaret ettiği gibi kendine mahsus kılmıştır. "*Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi şüphesiz yalnızca Allah katındadır. O, yağmuru indirir...*"⁴⁴ Bundan kim bazı hadise ve hadiseleri bildiğini iddia ederse tekfir edilmez kararı çıkarılabilir ama bu *er-Ravda*'daki görüşe muhaldir. Kim diğer olaylarda gaybı bildiğini söylerse o kâfir sayılır bu da *Asıl*'daki görüşe aykırıdır. Ancak ibare mutlak olunca bunu ve başkasını da kapsar, bunda Nevevî'ye itiraz etme hakkı doğar. (İbare) mutlak

⁴² el-En'âm 6/59.

⁴³ el-Cin 72/26-27.

⁴⁴ Lokman 31/34.

olursa (*)⁴⁵ bir şey istenilmez, anlam Nevevî'nin küfrü gerektirmez sözünün gereği gibidir. Ezreî'de gördüğüme göre o, mutlak durumunda zahir olan küfrü gerektirmeyeceğidir dedi.

*el- Fetâvâ'l- Hadîsiyye'*de gaybı bildiğini söyleyen mü'minin iki ayete göre küfrünün mü gerektiği veya gaybın cüziyyâtını (bazılarını) bilme cevazının ayrılabilceği hususu soruldu?

Bu sözde ihtimal bulunduğundan kesin olarak küfrüne hükmedilemez, kim küfür ve başka şeye ihtimalli bir şekilde konuşursa *Ravda* ve başkalarında geçtiği gibi birbirinden ayırmak vaciptir diye cevap verdi.

Bundan sonra Râfiî (ö. 623/1226), birinden zahiri küfür olan bir söz nakledildiği zaman düşünmek ve dikkatli bakmak gerekir dedi. Eğer lafzın zahirinden kişinin isteğinin tahsis, mecaz veya her ikisi olduğu ihtimali çıkarılırsa muradı sorulur. Sözde asıl olan hakikat, umum ve ademi'l-idmâr'dır.⁴⁶ Çünkü zarûret bu işte ihtiyatı zorunlu kılar. Lafız ihtimallidir, şayet ihtimalli lafızda kişiden küfrü kaldıran bir şey olursa kişi bırakılır. Lafızda zahirin hilafına bir şey olmasa veya ihtimal olmayan bir şey zikredilirse yahut tövbe isteği belirten bir şey söylemese (küfür kabul edilir); şayet tövbe ederse tövbesi kabul edilir. Tövbe etmezse lafız toptan küfrüne delil olur ve öldürülür. Küfür konusunda ihtilaf edilirse tercihte delillerin uygun olması araştırılır. (Uygun delil) yoksa araştırmacıların çoğunun tercih ettiği görüş alınır. İhtilafta (delilliler) eşit olursa

⁴⁵ İfade yazma nüshada da aynı. Mutlak kelimesi mukayyet olsa problem kalkacaktır.

⁴⁶*Adem-i İdmâr*: Cümlelerin anlamını bozmamak için öğelerden çıkarma yapılmaması.

ihtiyatlı olan alınır, o da küfür olmadığıdır. İhtilaf edilen konu tekfire doğru meyilli ise orada durulur ve iş Allah'a havele edilir. Rafîî'nin sözü burada bitti.

Şayet mahalde (konu) ihtilaf varsa sözü mukallid olmayan kâdî içindir, iş ona havale edilir. Yoksa mukallid için mezhebinin hükmü geçerlidir. Kastedilen (tekir) işinde durum eşitse uygun olan ihtiyatlı olanı tercih etmek değilse tersini almaktır.

Râfiî'nin mümkün olduğunca ihtiyatlı olmaya işaret ettiği şey kan dökme hususundaki konudur. Hücet'ül İslam el-Gazâlî (ö. 505/1111) ölmeyi hak eden bin kişinin katlini terk etmek, haksız olarak bir müslümanın kanını dökmekten daha ehvendir (iyidir).

Bir zaman ara verdi ve bir mü'minin benim sözümle Allah'ın daha önce olduğu gibi bazı velilere bazı gayp konularını öğrettiğini bilmesini istedim dedi. Çünkü bu aklen caiz ve naklen vaki olmuştur, asırlardır engelleme dışında keramet cümlesinden meydana gelmiştir. Velilerden bazıları onu (kerameti) hitapla, bazıları perdenin açılması keşfiyle, bazıları da levh-i mahfuzdan keşfederek öğrenirler, hatta Allah Teâlâ'yı görür. Bu meselede Kur'an'ın haber verdiği Hızır (a.s.) yeterli bir delildir. Cumhur ulemâdan ve ariflerin hepsinden nakledildiğine göre en sahih görüşe göre o nebî değil velidir. Hz.Ebu Bekir Sıddık (r.a.) hamile olan hanımını (kız çocuk doğuracak diye) zikretmesi ve böyle olması, Hz. Ömer'in (r.a.) Cuma günü Medine'de hutbe okurken keşif yoluyla gördüğü, İran tarafındaki müslüman

ordusuna pusu kurarak ve istila etmek isteyen düşmana karşı ordu komutanına “*Ey Sariye, (Sırtını) dağa ver*” diyerek uyarması (onların kerametlerindedir.) Efendimiz’in (s.a.v.) Hz. Ömer için onun muhaddis ve ilham sahiplerinden olduğunu söylemesi de sahihtir. *Kuşeyrî Risalesi’nde, Ariflerin Sihri* (kitabında), bu ikisinin haricinde ki kitaplarda ve bunların dışındaki pek çok meselelerde evliyanın gaybla ilgili kıssaları bulunmaktadır.

Sonra bununla ilgili olarak (Gazâlî) mezkûr iki ayetin soruya ters olmadığını çünkü enbiya ve evliyanın bilgisi Allah’ın onlara bildirmesi ile meydana geldiğini söyledi. Allah’ın onlara bildirmesi ve Allah’ın ilminden başkasının -o ilminde tektir ve onun bu sıfatı kadîm, ezelî, dâimî, ebedî ve değişmekten münezzehtir- oluşunda ayrılma ve ortaklık özellikleri olduğunu öğrendik. O ilim ise bir ilim olup bütün malumatın külliyyatını ve cüziyyatını (Allah) öğretmiştir. Bu ilim zarurî ve kesbî (çalışmakla kazanılan) bir ilim değil ve diğer mahlûkatın ilmine de ters düşmemektedir. Bunu belirttikten sonra, Allah Teâlâ’nın iki ayetiyle⁴⁷ haber verdiği mezkûr ilmine –ki onu övmüş- kimse ortak değildir ve gaybı ondan başkası bilemez. Ancak O’nun muttali kılması ve bildirmesi ile bazı cüzî konuları bilinebilir. Aynı şekilde melekler de kesin olarak gaybı bilmezler, çünkü melekler ve benzerlerinden kim bir şey bilirse Allah’a ortak olmuş olurlar. Allah’ü Teâlâ’nın peygamberler ve velilere bazı gayb konularını bildirmesi bu anlama muhal olmayı gerektirmez. Bunun olmasını inkâr etmek inatlıktır. Allah’ın (c.c.) övdüğü bu ilme ortaklık kabul etmeyip kendine has kılması ve ezelde vasfetmesi hâlâ devam etmektedir. Bahsettiğimiz ayetleri

⁴⁷ el-En’âm 6/59; Lokman 31/34.

Nevevî (ö. 676/1277) *Fetâvâ'* da açıkladı. Ayetin manası (gai-bi) bağımsız olarak kimse bilemez. Onun ilmi bütün yönle-riyle Allah tarafından kuşatılmıştır. Mucizeler ve kerametler Allah'ın onlara bildirmesi ile öğrenilir. Keza adetlerin icrası da böyledir.

Ben Allâme Müftü Ebussuud Efendi tefsirinde zikrettiği “ O, (Allah) gaybı bilendir. Hiç kimseye gaybını bildirmez.”⁴⁸ “Fe”, tertip için olup, ayet gaybın ilmi kesinlikle kimseye izhar edilmez anlamındadır. Yani mahlûkattan biri aynel yakın olarak iyi hal dolayısıyla keşif yoluyla gayba tam ola-rak muttali olamaz. Ancak razı olduğu peygamberler pey-gamberlikle ilgili konularda güzel konuştuğu gibi bazı gayb konularını da bilebilir. Risaletin kaynaklarına gelince doğru-luğu konusuna delalet eden mucize bulunması gerekir. Pey-gamberliğin rükünleri ve hükümleri ise mükelleflere emredil-en şerî tekliflerin geneli gibi amellerin nasıl yapılacağı ve ahrette onlar için hazırlanan sevapların bulunması ve risalet vazifesinin beyanına ahiret hallerinin durması gerekir.

Gaybı bilmekle ilgili olmayan iki yönden biri kıyametin kopacağı saattir. Allah (c.c.) ebedî olarak hiç kimseye onun vaktini izhar etmemiştir. Bu peygamberlik yörüngesi üze-rinde dönen şerî hikmete aykırıdır. Bu keşifle ilgili evliyanın kerametlerini reddetmeye delil değildir. Kastedilen gayenin özelliği peygamberlerin keşif mertebelerinden olmasıdır, bu mertebenin olmaması asla diğer mertebelerin olmamasını

⁴⁸ el-Cin 72/26.

gerektirmez. Evliyadan hiç kimse kâmil keşifle hâsıl olan peygamberin rütbesinin açık vahiyle olduğunu iddia etmez.

Sonuç olarak, gayb ilmini kesin olarak Allah Teâlâ bilir, o bunda tekdir. Kesinlik de bütün bilgilerdedir. Allah (c.c.) bazı gayb konularına peygamberlerine risaletle açık olarak bildirir, bunda şüphe yoktur ve sarih vahiyle bilinir. Daha aşağı rütbede olan bazı velilerine bazı gayb konularını bildirmesi de bununla çelişmez. Peygamberlerden vahiyle, velilerden de kerametle bazı gayb hadiselerini bildiğini kim iddia ederse o doğrudur. Onların iddiaları da caizdir. Çünkü mutlak gaybı bilen Allah Teâlâ'dır ve kulun gaybı bildiğini iddia etmesi gerçek gayb bilgisi değildir. Daha önce geçtiği gibi ancak Allah'ın bildirmesi ile bilebilirler.

Buna istinaden insanlardan birisi (gaybı bildiğinin) işaretini Allah Teâlâ kendisine nasip ettiğini iddia ederse, bu konuda Hidâye sahibi Merginânî (ö. 593/1197) *Muhtârâtü'l-nevâzil* adlı kitabında şöyle der. Yıldızlar ilmi (Astronomi) kendi içinde güzeldir, kötülenmemiştir. O ilim iki kısımdır:

a) Hesap İlimi (Matematik): O gerçektir, bu konuda Kur'an'da Allah Teâlâ, " Güneş ve ay bir hesaba göre (hareket etmekte) dir."⁴⁹ Yani onlar bir hesaba göre gitmektedir. Yıldızların ve gezegenlerin Allah'ın hükmü ve takdiri ile hareket etmesi, hastanın sıhhati için nabzına delil olduğu gibi bana göre bu ilme de delildir ve caizdir. Kişi Allah'ın hükmüne inanmayıp da gaybı kendinin bildiğini iddia ederse kâfir olur. Sonra kişinin yıldız ilmini namaz vakitlerini ve kıbleyi bilecek kadar öğrenmesinde bir beis yoktur.

b) Hadiseleri bilmek için daha fazla yıldız ilmini öğrenmende sakınca bulunur. Çünkü bu konuda bilgisi olma-

⁴⁹ er-Rahmân 55/5.

yanları şüpheye düşürdüğü için mekruhtur. Mekruhluk Allah'ın verdiği alışkanlığı (bozması) sebebiyle, yıldızların olaylara tesir ettiğine inanma korkusuyla veya Allah'ın gizli kalmasını sevdiği şeylerin açığa çıkması dolayısıyla olur. Allah (c.c.) gizli kalmasını istediği şeylerin izharından hoşnut olsaydı insanların genelinin bildiği işlerde açık sebepler kıldığı gibi bunlar için de açık bir alamet gösterirdi. Allah Teâlâ gizlemediği şeyler için açık hüküm belirtmiştir. Bunları açığa çıkarmaya ve bilgi edinmeye çalışmak bu hükmü ihlaldir Allah Teâlâ daha iyi bilir.

(İbn Hacer) *el-Fetâvâ'l-Hadîsiyye'*de İbnü'l Hâc el Mâlikî'den (el-Abderî, ö. 737/1336) nakille; kim, yıldızlar şuna delildir ama yaratma işi Allah'ın fiili ile olur derse o nehyedilen bir bidattır dedi. O kişi azarlanır ama tekfir edilmez. Ancak yıldızlar hadiseye tesir etti derse öldürülür. Mârizî'nin (ö.536) sözünün zahiri, (kişi) olayları icra edeni Allah'a nisbet etmesi şartıyla caiz olduğudur.

İbn Rüşd (ö.520), astronomi ilmiyle bir adamın yarın güneş tutulacak demesi yarın filan gelecek diye bütün yönleri ile anlatması gibi değildir. Çünkü güneş tutulacak iddiası gayb ilminden değildir.⁵⁰ Çünkü hesap ilmiyle onu bilir bunda dalalet ve küfür yoktur. Fakat onunla meşgul olmak mekruhtur, malayani (boş) işlerdendir. Çünkü cahil kişiler bunu duyunca onu gayb ilminden zanneder. Bu işi yapan azarlanır ve terbiye edilir.

⁵⁰ Cümle düşüklüğü metinden kaynaklanmaktadır.

İbnüt-Tayyib (es-Serahsi, ö.286), (astronomi) ilmi caizdir, çünkü o bunu menziller gibi hesap incelemeleriyle bilir. Bunu öğrenme ve öğretme icma ile caizdir. Yine güneş tutulması olayında bunu söyleyen azarlanır sözüne itiraz edildi. Çünkü biz onun doğruluğunu ve isabet ettiğini gözle gördüğümüz zaman onda kibir hissi oluşuyordu.

Müneccimin, müneccimlik yaparak filanın ne zaman geleceğini, rahimlerdeki doğacak çocuğu, yağmurun ne zaman yağacağını, fitne ve belaların olacağını, insanların gizli sırlarını ve başka şeyleri biliyor diyen hakkında ihtilaf edildi. Bazı Mâlikî âlimleri o kâfirdir tövbeye davet edilmeksizin öldürülür dedi. Bazıları tövbeye davet edilir şayet tövbe etmezse öldürülür dedi. Bazıları da azarlanır ve terbiye edilir dedi.

Bazı muhakkikler yıldızların (bu işleri) yaptığına (*)⁵¹ inanan kişinin bütün bunlar (küfrünü) hazırlayan deliller olduğuna muvafakat ettiler veya tövbeye davet edilmeksizin zındık gibi öldürülür dediler. Açıklanması sır olan bir şeyi açıklayan kişi mürtet gibidir, tövbeye davet edilir tövbe etmezse öldürülür. Yıldızların âleme tesiri olmadığını fâilin Allah (c.c.) olduğunu ikrar eden fakat yıldızların âlemde olan hadiselerle işaret ve emare kılındığını söyleyen kişi bu inancından dolayı azarlanır ve tövbe edinceye kadar disipline edilir, çünkü bu bidattir.

(İbn Hacer el- Heytemî, ö.974/1567), *el- Fetâvâ'l-Hadîsiyye*'de mezhebimize göre yani Şâfiî mezhebine göre netice olarak, Allah Teâlâ'nın dışında (olaylara) tesir olduğuna inandığı zaman kişi kafir olur. Tövbeye davet

⁵¹ Kelime matbu nüshada كَائِلَةٌ 'kâiletün'; yazma nüshada فَاعِلَةٌ 'fâiletün" şeklindedir. Biz yazma nüshayı esas aldık.

edilir tövbe ederse bırakılır, etmezse bunu ister gizlesin isterse açığa vursun öldürülür. Yine Allah Teâlâ'nın "Gaybı Allah'tan başka kimse bilemez"⁵² ayetinde işaret ettiği halde gaybı bildiğine inanan kişi Kur'ân'ı yalanlamaktadır. Şayet bu iki (yıldızların tesiri ve gaybı bilme) inancından vaz geçerse kafir olmaz. (Yağmurun yağması, güneş tutulması vs.) şeyleri karine vasıtasıyla veya ilahî alışkanlık ile bildiğini söylerse bu günah değildir.

Yine (Heytemî) *Zevâcir'* de, yıldız ilmi men edilmiştir. Yıldız ailmî ehli yağmurun yağması, karın gelmesi, rüzgarın esmesi, yolculukların değiştirilmesi vb. hadiseleri yıldızların hareketi yani (yörüngesinde dönerken) bazı zamanlarda yaklaşmaları ve uzaklaşmaları veya görünmeleri ile gelecekteki hadiseleri zamanından önce bildiğini iddia ederler. Bunu kendisinden başka kimsenin bilmediğini söyleyen kişi fasıktır, belki bu onu küfre de götürür dedi. Ancak yıldızların yaklaşması ve uzaklaşmasını (gel-git olayı) Allah Teâlâ'nın ilâhî âdetinin gereği olarak meydana geldiğini söyleyen kişiye bundan dolayı günah olmaz. Yine yıldız ilminden (astronomi) müşahede yoluyla bilinen güneşin zevali, kıblenin yönü, kaç saat vakit geçti, kaç saat kaldı gibi haber vermek günah değil bilakis farz-ı kifayedir.

Daha önce *Muhtârâtü'l-nevâzil'* den açıkladığımızı göre Hanefî mezhebi bu konuda Şâfiî mezhebi gibidir.

⁵² el-En'âm 6/59.

Açıkladığımız şeyler mucize, keramet veya Allah Teâlâ'nın kudreti ile normal alamet ve işaretler bazı gayb işleri bilgilerinin cevazını ortraya koydu. Ancak kişi bunları kendi bağımsız bilgisi veya cinlerin haberleri yoluyla yahut yıldızların tesiri ile gaybı bildiğini iddia ederse o kafir olur. Filan gün şöyle şöyle olacak diye söyleyen kişinin haline bakılır, eğer dindar, salih, istikamet sahibi biri ise bu ondan keramet olur. Çünkü o bunu ancak sadık ilham, tam bir keşif veya rüya ile haber verir. Ebu Bekir (r.a.), Ömer (r.a.) vb. imamların bildirmesi ile bu tür haberler bilinmemektedir. Hanefî kitaplarından (Bezzâzî', ö. 827/1424) *Bezzâziye'*de geçtiği gibi insanlardan biri ben çalınan eşyaları biliyorum derse kafir olur. Yine daha önce geçtiği gibi birisi kendiliğinden gaybı bildiğini idda etse kafir olur. Ancak Şâfiî'ye göre olan durumu daha önce geçtiği gibi İmam Râfiî'den sen biliyorsun. Bu açıklamayı aynen Hanefî mezhebine tatbik etmek gerekir. Gaibi bildiğini söyleyen kişinin haline bunu kendi iradesi ile söylediğine delalat eden bir karine zuhur ederse veya bunu cinlerin haber vermesi yahut eski inancı ile bildiğini söylerse onlardan naklettiğimiz bu şeylerin doğru olma ihtimali vardır.

Bedreddin Simâvî, ö. 823/1420) *Câmiu'l- Fusûleyn'*de Tahâvî, arkadaşlarımızdan kişinin onu küfre sokan bir şey olmadıkça imandan çıkmayacağını rivayet etti dedi. Sonra şüphe ile hüküm verilmeyeceğine onun ret edileceğine kesin karar verdi. Çünkü İslam sabittir ve şüphesiz olarak devam etmekte ve yükselmektedir. İslam'ın gerçeği mecburiyet ge-

rektirmekle beraber âlimin kendisine getirilen konuda Müslümanları tekfir (*)⁵³ etmede acele etmemelidir.

(Sadrüşşehîd, ö. 536/1141) *Fetâvâ-i Suğrâ'*da küfür, büyük bir şeydir. Müslüman onu kâfir kılmayacak bir rivayet bulundukça tekfir edilmez.

Hulâsâ ve başkalarında, (bir insanın) küfrünü gerektirecek bir meselede birçok yön olsa, tekfirini gerektirmeyen bir yön olsa, Müslüman'a hüsnü zan besleme gereğinden dolayı Müftünün tekfiri men eden yöne meyletmesi gerekir. *Bez-zâziye'* de buna, tevile faydası olamayan küfrü gerektiren açık bir irade olması şartıyla tekfir edilir (ibaresi) eklenmiştir.

(Âlim b. Alâ, ö. 786/1384) *Tatarhaniyye'*de ihtimali durumda küfre hüküm verilmez, çünkü küfür cezada nihayettir. Nihayet son olmama ihtimaline rağmen cinayet için geçerlidir.

Keza (İbn Nüceym) *Bahr'* da da böyledir. Bunu dedikten sonra Müslüman'ın sözünün iyi yöne ihtimali mümkünken veya zayıf bir rivayet bile olsa küfrü konusunda ihtilaf varken onun küfrüne fetva verilmeyeceğini açıkladı. Zikredilen küfür lafızlarının çoğuna tekfir ile fetva verilmez. Bu konuda tekfir etmemek için kendimi zorladım. İbn Nüceym'in sözü burada bitti, Allah ona merhamet etsin.

Burada kitabımızın vali ve hükümdarlara yönelik uyarılar, Hz. Peygamber (s.av.) veya ashabı kiramdan birini kötü-

⁵³ Tekfir kelimesi matbu nüshada bulunmayıp, yazma nüshadan alınmıştır.

leyenlerin hükümleri konusu tamamlandı. Salât ve selam onların üzerine olsun. Bu konuda söylenecek şeyler yeterlidir.

Tenbih, bu konuda anlattığımız şeylerden anlaşıldı ki, ilim ve irfan ehlinde bir kişinin Allah'ın öğrettiği şeyden bir hadisenin olmasını veya olacağı zamanı haber vermesi (mümkündür). Din ve iman sahibi bir Müslüman için bundan dolayı cinlerin haber vermesi, sihirbaz ve şeytanla töhmet etmesi, haset, iftira ve inat sebebiyle birinin aleyhine küfür, zındıklık ve dinsizlikle hükmetmek helal olmaz. (Böyle kişinin) attığı oklar kendine, iftirası aleyhine döner, ondan kötü inanç tezahür eder. Görüşleri uygun olmaz, -neüzü billah- intikam hırsından ve kötü akibetinden korkulur.

*Fetâvâ'l- Hadîsiyye'*de fukahadan bir gruba, sûfilerin hepsini veya bir kısmını reddeden kimselerin maruz görülüp görülemeyeceği soruldu. (Heytemî) Her akıllı ve dindar kişinin sûfileri inkâr çıkmazına düşmemesi gerekir. Eski ve yeni (hadiselerde) şahit olunduğu gibi bu öldürücü zehirdir. Allah'ın veli kullarından birini tekfir eden İbn Süga'nın kıssasını anlattık. Ki (Allah Teâlâ) onun kâfir olarak ölmesine işaret etti. Fitne çıkardığından dolayı Hristiyan olarak öldüğüne şahit olundu. Bu fitnede mutlaka Hristiyan olması durumu olması söz konusu olmuştur. O kibleye çevrildikçe o doğuya dönmüştür ve sonunda ruhu çıkmıştır. O (Halid) zamanında ilmen, zekâ olarak ve şöhret yönüyle tektendi. Halifeye takdim edildiğinde onun aleyhinde (değerini) reddeden kelimeler söylendi. Bu velinin sözünden dolayı, cevabına güç yetiremeyeceğin soruyu ona sorma. Ârif şeyhlerden ve onların varisleri imamların dediklerine göre sâlih kimseleri inkâr edenlerin ilk cezası onların bereketlerinden mah-

rum kalmalarıdır haberi geldi. Kötü hükümden Allah'a sığınırız ki onların akıbetlerinin kötü olmasından korkulur. Bazı arifler, evliyaya eziyet eden ve onların yüksek değerini reddeden birini görürseniz biliniz ki o Cenab- ı Allah'la harp halindedir ve O'nun yakınlığından uzaklaştırılmış ve kovulmuştur. Ululuk ve imamet vasfını kendinde toplayan Ebû Türâb En-Nahşebî (ö. 245/859) kalp Allah'tan uzak olmaya alışırca velilere karşı dil uzatmaya başlar. Arif İmam Şah Ebu Şucâ el- Kirmânî (ö.276 / 889) kul evliyanın sevgisinden uzaklaşmamalıdır, çünkü onların sevgisi Allah'ın sevgisine delildir. Ebu'l Kasım El- Kuşeyrî (ö. 465/1072) meşayihin kalplerinin müridi kabulü onun mutluluğu için en iyi şahittir. Şeyhlerden birinin kalbinin müridi reddetmesi görülebilen bir sonuçtur. Bundan sonra şeyhe hürmeti terk etmek kötülük olarak ortaya çıkar ki bu hata değildir.

Evliyayı inkâr edenin cezası konusunda sahih hadiste belirtilen Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şu (kutsî hadisi) yeterlidir. " *Kim benim velime eziyet ederse ben ona harp ilan ederim. Yani ona harp ilan ettiğimi bildiririm. Kim Allah'a savaş yaparsa iflah olmaz.*"⁵⁴ Âlimler Allah Teâlâ isyan edene değil de evliyayı inkâr eden (kâfire) ve faiz yiyene harp ilan ediyor. Bunların cidden kötü akıbetinden korkulur, çünkü Allah ancak kâfire harp ilan edeceğini buyuruyor. Özet olarak alınmıştır, daha geniş bilgi için dilersen kaynağa bakabilirsin. Kendimiz ve onlar için inkârcı ve kâfir olmaktan Allah'a sığınırız. Bizi

⁵⁴ Buhârî, "Rikak", 38.

sâdıkları, sâlih kullarını ve evliya-i ârifni sevenlerden eylesin. Ve bizi kıyamet gününde onların zümresinde haşreylesin.

[Üçüncü Bölüm]

3. Sonuç: [Mevlânâ Halid-î Bağdadî'nin Hayatı]⁵⁵

Mevlânâ Halid en-Nakşibendî Hazretleri takriben h.1190 yılında Süleymaniye kentine beş mil uzaklıktaki Karadağ kasabasında doğdu. Soyu baba tarafından "bişeşangost" (altıparmaklı) diye meşhur olan kâmil velî Pir Mîkâil' yoluyla Hz. Osman'a, anne tarafından Fâtımî ailesinden Pir Hıdır'a ulaşmaktadır.

Akîde olarak Eşarî, mezhebi Şâfiî, tarikatı Nakşibendîdir. İlim olarak sarf, nahiv, fıkıh, mantık, aruz, münazara, belagat, mecaz, hikmet, kelam, usul, matematik, hendeşe, astronomi, hadis gibi birçok ilim tahsile etti. Daha sonra tasavvufi yönden ilerleyip icazetler almıştır.

Zahir ve batın yönden geliştikten sonra Irak'ta ve orta doğunun birçok köy kasabasına yolculuk yaparak ilmi faaliyetlerde bulundu. Buralarda çeşitli tarikat ehli insanlardan faydalandı. Süleymaniye'de Şeyh Abdülkerim Berzencî'nin 1213'te (1798-99) vebadan ölmesi üzerine medresesinin sorumluluğunu üstlenerek müderrislik yapıp, talebeler yetiştirdi.

Vaktini ibadet ve taatle geçirirken h.1420'de Hac için yola çıktı. Hicaz yolculuğunu Diyarbakır, Urfa, Halep ve Şam üzerinden yaptı. Yolculuk esnasında çeşitli âlimler ile toplantılar yapıp münazaalarda bulundu. Medine'de bir süre

⁵⁵ İbn Âbidîn, *Mecmûatü Resâil-i İbn Âbidîn*, 2/318-325.

kaldıktan sonra Mekke'ye vardı. Bir yandan da manevî yönden arayış içinde idi.

Kâbe'de evliyadan biri ile karşılaşp, kendisini irşad etmesi üzerine o zat " *Senin fütühatın bu bölgede değil*" diyerek Hindistan'ı işaret etmiştir. Mevlânâ Halid Hazretleri Hac vazifesini yapıp Şam'a döndükten sonra bu gayeyle Hindistan seferine çıktı.

Hindistan'a yolculuk H.1224 tarihinde Rey yoluyla başladı. İran ve Afganistan üzerinden bir yıl süren seferden sonra Abdullah Dehlevî Hazretlerinin huzuruna vardı. Ondan Nakşînebdi tarikatının bütün umumî, hususî, anlatım ve yazılı şeylerini öğrendi ve kendine verilen zikir ve çalışmayla tekkede onun hizmeti ile meşgul oldu. Beş ayda seyr-ü sülûkunu tamamlayarak huzur ve müşahede ehli oldu. Hocasının göz bebeği durumunda olan Mevlânâ Halid velayet makamına erişti. Şeyhi onu tam yetkiyle halife yapıp beş tarikatta icazet vererek irşatla görevlendirdi. Bunlar, Nakşibendiye, Kadirriyye, Sühreverdiye, Kübreviyye ve Çiştiiyye tarikatlarıdır. Bunların yanında hadis, tefsir, tasavvuf gibi ilimlerde ve kendi hazırladığı hizb ve evradı rivayeti için icazet verip irşatla vazifelendirdi.

Mevlâna Halid Nakşibendî bu yolculuktan dönüp Süleymaniye ve Bağdat' a geldi. Buralarda irşad ve ilmî vazifelerine devam etti. Kendisinden Kerkük, Erbil, Musul, İmadiye, Antep, Halep, Şam, Medine-i Münevvere, Mekke-i muazzama, Bağdat insanların çoğu faydalanmıştır.

O, cömert, iyi huylu, hoş sohbet biriydi. Sıkıntılara sabırlı, latifesi tatlı, konuşması huzur verici idi. İzah ve açıklamaları nezaketli, sözü açık, lisanı akıcı idi. Allah yolunda kınayanın kınamasından çekinmezdi. Azîmet ve ihtiyatla hareket ederdi. Dullara ve yetimlere kol kanat gererdi. İslam'a hizmet etme hususunda hırslıydı.

Mevlânâ Hâlid daha sonra Şam'a giderek dergâhını oraya kurdu. Dergâhı yolcuların sığınak yeri idi. Mahiyetine birçok halife ve mürit girdi. Yöneticiler ve hâkimler ziyaretile bereketlenir, sözlerini itirazsız olarak dinlerlerdi. Devlet büyüklerinden ve etraftaki emirlerden ona yardım için mektuplar gelir ama o bunlarla meşgul olmaz, dini ilimleri yayma, Nakşibendî'ye tarikatını yüceltmeye, sâliklerini irşada ve müritlerini yetiştirmeye çalışırdı. Şam'a hicret edince buradaki ıssız ve virane birçok camiye namazlarla, evrad ve ezkarla, manevi büyüklerin yoluna irşatla ihya etti.

Sonunda Taun (veba) sebebiyle hastalanarak 14 Zilkade 1242'de (9 Haziran 1827) bir Cuma gecesini Rabbi'nin davetine icabet ederek vefat etti. (Aynı yıl) iki oğlunu (Bahâüddin ve Abdurrahman) vebadan kaybetti ve kendisi defnetti. Fazla sürmeden üçüncü çocuğunu da kaybetti. Mevlânâ Halid Hazretleri meşhur Kasiyûn dağının eteğinde kabre elverişli bir yere defnedildi.

3.1. Eserleri

1. *Haşiyetü Nefsiyye*: Hayâlî tarzında benzeri kaleme alınmamış bir eserdir.

2. *Haşiyetü'l-Hafidiyyetü'l-siyâlikütiyye*.⁵⁶

3. *Haşiyetü alâ nihayetü'r-remlî*. Şafîî fıkhdaki Cuma babındadır.

⁵⁶ Musannif bu eserin adını *Haşiyetü Hindiyetü's-siyâlikütiyye* olarak belirtmiştir.

4. *Haşiyetü alâ cem'il-fevâid*. Hadis kitabıdır.

5. *Risâletü-Acîbe, Risâletü'l-ikdi'l-cevherî* olarak da isimlendirilmiştir. Eş'ariler'le Mâtürîdiler'in kesb ve irâde-i cüz'iyye konusundaki görüşlerini inceleyen bir risâledir.

6. *Risâletü fi'r-râbîta fi islâhı's-sâdâti'n-Nakşibendiyye*

7. *Şerhü Letîf alâ Makâti'l Harir*⁵⁷. Fakat tamamlanmamıştır.

8. *Şerhü alâ Hadîs-i Cibrîl*. İslam inanç esaslarını ele alan çoğu şiir Farsça bir eserdir.

9. *Dîvân*. (Ağırlıklı olarak Farsça, ayrıca Arapça ve Kürtçe şiirlerden oluşur.)

SONUÇ

Mevlâna Halid en- Nakşibendî'nin gerçek bir din adamı, zâhir ve bâtn ilimlere hâiz, dürüst, samimî bir insan olduğu anlaşılmaktadır. Kendisine atılan iftiraların aslı olmadığı, kötü ruhlar ve cinlerle sihir yapma ve gayptan haber verme ithamlarının yalan olduğu, dünyalık makam, mevki, mal derdi bulunmadığı aşikârdır. İbn Âbidin'in araştırmaları sonucu bu konu açığa çıkmıştır.

Velî, Allah'ı ve sıfatlarını bilen, ibadetlerde gayretli, günahlara, şehvet ve lezzetlere dalmaktan kaçınan, kendisinden keramet zuhur edebilen peygamberlik iddiası bulunmayan Allah dostu kimsedir. Velîlerin keramet göstermesi fıkhen caiz bir konudur.

⁵⁷ Musannif *Şerhü Letîf alâ Makâmâti'l Harir* olarak vermiştir.

İslam âlimlerine göre olağan üstü haller dört türdür: Bunlar *mucize, keramet, meûnet ve ihanettir*. Mutezile âlimleri kabul etmeseler de kelimcilerin çoğunluğuna göre evliyânın kerameti caizdir. Cüveynî gibi bazı âlimler de kerametın peygamberlerin gösterdiği mucizelere benzerliğinden dolayı endişe etmişlerdir. Ancak bunlar peygamberlik iddiasından ve mucizelerden uzaktırlar. Şayet bir veli peygamberlik iddia ederse zaten onun dinle alakası kalmaz. Dolayısıyla evliyanın keramet göstermesi mümkün ve fıkhen de caizdir.

Melekler, latif, nurânî, değişik şekillere girebilen, zor işleri yapmaya güç yetiren ve işleri ibadet olan varlıklar olup, mekânları semalardır. Cinler, havadan oluşan latif varlıklardır. Muhtelif şekillere girebilir ve acayip fiiller gösterebilirler. Onların mü'mini, kâfiri, itaat ve isyan edeni olabilir. Cinler yer, içer ve kendi aralarında evlenebilirler. Şeytanlar ise ateşten yaratılmış, işleri kişilere isyan yollarını ve lezzetlerini hatırlatıp, ibadet vb. şeyleri unutturan, onları fesat ve günaha sevk eden varlıklardır.

Bu üç varlığın melek, cin, şeytanın oluşumu dört unsur denilen (anâsır-ı erba) hava, su, toprak ve ateşin birleşmesinden meydana gelir. Şeytanda ateş unsuru, diğerlerinde hava daha galiptir. Bu unsurların karışımı eşit şekilde olmaz, bu varlıklarda hangi unsur fazla ise ona meyilli olurlar. Cin ve şeytan karışımlarında su ve toprak yoğunluğu fazla olursa bir zara bürünerek çeşitli şekillerde insanlara görünebilirler.

Cinlerin Allah'ın dilediği kulları tarafından şekilsiz olarak görülmesi ve seslerinin duyulması mümkündür. Cinlerin insanlara zarar vermeleri de söz konusudur. Bunlar yılan vs. şekillere girerek insanlara değişik şeyler yapabilir. Görülen

yılanın cin olabileceği düşünülerek ihtiyatlı olunması, önce uyarılması, gitmezse veya zararından emin olunmazsa öldürülmesi caiz olur.

Cinlerle evlilik konusu ihtilafli bir meseledir. Risaledeki uzun tartışmalar da bu konuya işaret etmektedir. Hatta bu konunun sorulması da pek hoş görülmez. İnsanlarla cinlerin nikâhını Şafiîler sahih görmüş, Hanefîler evlenenler arasında cins birliği şartından dolayı caiz görmemişlerdir. Ancak Hanefî bir âlim olan müellifimiz İbn Âbidîn, anlatılanları bu nikâhın sıhhatine delil saymaktadır. Kanaatimiz çok nadir de olsa bu evliliğim mümkün olabileceği yönündedir.

İnsanların uyanıkken veya yakaza halinde melekleri ve Hz. Peygamber'i görmesi de tartışmalı konulardan biridir. Bazı âlimler bunu caiz görürken bazıları doğru bulmaz ve ümmetin Peygamber'imizi ahirette görebileceğini belirtirler. Ancak insanların dini yaşamaları ve sünnete uymalarına göre Hz. Peygamber'i görebilecekleri anlaşılmaktadır. İmam Gazâli vb. âlimler bu konuda olumlu görüşler belirtirler. Netice olarak O'nun (yüzünü gösterme) cömertliği bu zamanda çoğu zaman olmaz, bununla beraber Allah'ın koruduğu büyüklerin zahir ve batın olarak Peygamber'imizi görmesi inkâr edilemez.

Sihir, kötü ve şerli insanlar tarafından özel teknikler kullanılarak yapılan olağan üstü işlerdir. Sihir, öğrenme ve öğretilikle elde edilir. Bu iki özelliği ile mucize ve kerametten ayrılır. Mucize Peygamberler tarafından, keramet evliya ta-

rafından gösterilir. Ayrıca öğrenme ile değil Allah'ın yardımı ile olurlar. Sihir, öğrenme ve çalışmayla yapılır.

Ehl-i sünnet inancına göre sihrin meydana gelmesi aklen mümkündür, işitmeyele sabit, gözle de görülmüştür. Mutezile'ye göre sihir mücerret bir irade olup hakikati yoktur, el çabukluğu ile hile yollu gizli yapılan hareketlerdir.

Sihir ve sihir yapanın hükmü ve sihirbazın öldürülüp öldürülmeyeceği konusu mezhepler arasında farklı görüşlerin olduğu bir meseledir.

Hanefilere göre değişik görüşler olsa da sihrin kendisi haram olmakla beraber sihir yapan kâfir sayılmaz. Sihir yapan kimse ancak onu küfre yaklaştıran başka bir şey olursa kâfir olur. Hidâye sahibi Merginânî, halka yaptığı sihrin kendinden olduğunu iddia eden kişi (Allah'ın gücünü) reddettiği için küfre girer ve öldürülür. O inkârcının tövbesi kabul edilmez ve halktan zararını def etmek için sihri sabit olduğu zaman öldürülür. Tecrübesiyle sihir yapan, bunu kendi nefsinden saymayan kişi küfre girmez der.

Şafîî mezhebinden İmam Maverdî, sihir yapan kâfir olmaz ve öldürülmesi gerekmez. Kişi bunu itiraf ederse sihir sebebiyle değil de onun inancı kâfir olduğu için küfrü gerekir derken; mezhebin ağırlıklı görüşü sihrin küfür olduğu şeklindedir. Sihir yapan sihir yaptığı için değil, sihrin mübah olduğuna inandığı için kâfir olur ve öldürülür.

Mâlik ve mezhepten bir cemaate göre sihir küfürdür, sihirbaz da öldürülür. Sihirbazın tövbesi kabul edilmez, Müslüman ve zimmî sihirbaz zındıkla eşittir. Ancak mezhepten bazı imamlar doğru olan gerçek sihir belli oluncaya kadar buna hüküm vermemektir çünkü sihir değişik manalara gelmektedir der. Hanbelî mezhebinin görüşü Mâlikî mezhe-

bine yakındır.

Netice olarak sihir yapmak Kur'an'da da olduğu için ittifaqla haramdır, ancak sihirbazın küfrü konusu ihtilafıdır. Sihir yapan insanlara zarar verdiği için yol kesen gibi had (cezası) ile öldürülür. Fakat sihirbaz yakalanmadan önce tövbe ederse onun tövbesi kabul edilir ve öldürülmez. Yakalandıktan sonra tövbe ederse tövbesi kabul edilmez ve öldürülür.

Gaybı yani geleceği kesin olarak ancak Allah bilir ve bu ilim sadece O'na aittir. Allah (c.c.) bazı gayb konularını peygamberlerine vahiyyle açık olarak bildirebilir, bunda şüphe yoktur. Daha aşağı rütbede olan bazı velilerine ise gayb konularını bildirmesi de mümkündür. Peygamberlerden vahiyle, velilerden de kerametle bazı gayb hadiselerini bildiğini söylemesi sahihtir. Onların böyle iddiaları da caizdir. Ancak kişinin gelecekle ilgili bilgisi kendi müstakil bilgisine veya cinlerin haberleri yoluyla yahut yıldızların işareti ile olduğu iddiasına dayanırsa o kâfir olur. Çünkü mutlak gaybı bilen Allah Teâlâ'dır ve kulun mucize veya kerametle gaybı bilmesi de gerçek gayb bilgisi değil, sadece Allah'ın onlara bildirdikleri bilgilerdir.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel. *Müsned.* 8 cilt. Beyrut: Âlet'ül-Kütüp, 1.Basım, 1998.

İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer. *Sellü'l Hüsâmü'l Hindî Li-Nüsrati Mevlânâ Halid En-Nakşibendî*. thk. Ömer Faruk b. Kemal el-Ûfiyyi. İstanbul: Dirayet Kitap, 1. Baskı, 2018.

Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. *Câmi'us-sahîh*. b.y.: Darü't-tûku'n-necât, 1311.

Ebü Dâvûd, Süleyman b. Eş'as. *Kitabü's-sünen*. thk, Mumammed Avvame. 5 Cilt. Beyrut: Müessesesi Dünyan, 1998.

Heytemî, Ali İbn Hacer. *Fetâvâ'l- Hadisiyye*. b.y.: Darü'l-fikir, ts.

Heytemi, Ali İbn Hacer. *el-i'lâm bi-kavâti'il-islâm*. thk. Muhammed Avvâd el-Avvâd. Suriye: Dârü'd'takvâ,1. Basım,1428/2008.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn Efendî eş-Şehîd. *Mecmûatü Resâil-i İbn Âbidîn*. 2 cilt. b.y. ts.

İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer. *Sellü'l Hüsâmü'l Hindî Li-Nüsrati Mevlânâ Halid En-Nakşibendî*, thk. Ömer Faruk b. Kemal el-Ûfiyyi. İstanbul: Dirayet Kitap, 1. Baskı, 2018.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd. Sünen. thk. Şuayb Ernût. 5 Cilt. b.y.: Müessesetü'r- Risâle,ts.

İbn Hümam, Kemaleddin. *Fethü'l Kadîr*. b.y.: Dârü'l Fikir, ts.

İbn Nünceym, Zeynüddin el- Hanefi, el- *Eşbâh ve'n- Nezâir alâ Mezhebi Ebî Hanifeti'n- Numân*. thk. Zekeriya Amirât. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l- İlmiyye, 1. Basım,1999.

Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli. Çev. Hayreddin Karaman vd. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 7. Basım, 2013.

Mâlik b. Enes el-Asbahî. *el-Muvatta*, thk. Muhammed Mustafa el- Azamî. Abudabî: Sultan Müessesesi, 1. Basım, 2004.

Müslim, Ebu'l Hasen Müslim b. el- Haccac el- Neysaburî. *Sahih-i Müslim*. thk. Ebu Kuteybe. Riyad: Darü't Tîbe,1426.

Nîsâbü'rî, Muhammed el-Hâkim. *el- Müstedrek ale's-sahihayn*. thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-ilmîye, 1. Basım.ts.

Semerkindî, Ahmed b. İbrahim. *Bahru'l Ulûm*.b.y.:y.y.ts.

Suyûtî, Celâleddîn.*Câmiu'l-ehâdîs*.thc.Ali Cuma, 13 Cilt. b.y.: y.y, ts.

Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l- Beyân fî te'vîlü'l Kur'ân*.

*Sellü'l Hüsâmü'l Hindî Li-Nüsrati Mevlânâ Halid En-Nakşibendî Çerçevesinde
Akâid, Fıkıf ve Tasavvuf Buluşması Üzerine Analitik Bir Değerlendirme*

thk, Ahmed Muhammed eş- Şâkir. b.y.: Müessese-i Risâle, 1. Basım.

Tirmizî, Muhammed b. İsa. *el- Câmiu'l-kebîr*. thk. Beşar Avvâl Maruf. Beyrut: Darü'l Garbi'l-İslami, 1996.

Özel, Ahmet. *Hanefî Fıkıh Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*. Ankara: Diyanet

Vakfı Yayınları, 2014.